

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Våldtäktsoffers trovärdighet och tillförlitlighet i rätten

En kvalitativ innehållsanalys

Frida Lindberg och Hanna Bjuresäter

2017

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Kriminologi
Kandidatprogram i utredningskriminologi
Examensarbete för kandidatexamen i kriminologi

Handledare: Lars Westfelt
Examinator: My Lilja

ABSTRACT

Title: Credibility and reliability of rape victims in court - a qualitative content analysis

The purpose of this paper was to study what it is that the district courts judge and value when it comes to credibility and reliability in the stories of victims of rape. We also wanted to study if these factors could be compared to the ideal and the non-ideal victim. The method that was used for this study was qualitative content analysis. The sample was obtained from two different district courts. The results show that there are several common categories that are often used by the districts courts in their judgements, such as witness testimonies, the behaviour of the victim before, during and after the incident and additional evidence. Our conclusions from the study are that rape victims can be treated differently in court and that the assessments look different depending which verdict it is about. The study shows that certain factors from the outcome may contribute to higher or lower victim status according to the theory of the ideal victim and descriptions of the complicit, passive and non-compliant victim. Other factors from the result could not be linked to these ideals of victims.

Key-words: victims, rape, credibility, reliability, district court.

SAMMANFATTNING

Syftet med denna uppsats var att studera vad det är tingsrätten bedömer och värderar, när det gäller trovärdighet och tillförlitlighet i våldtäktsoffers berättelser. Utöver det så var syftet att undersöka om dessa faktorer kan jämföras med föreställningar om ideala och icke-ideala offer. Studien har genomförts med kvalitativ innehållsanalys som metod. Urvalet har inhämtats från två olika tingsrätter. Resultaten visar att det finns ett antal gemensamma kategorier som visar på vad tingsrätten ofta har med i sin bedömning, som vittnesutsagor, offrets beteende före, under och efter händelsen samt teknisk bevisning. Våra slutsatser är bland annat att bemötandet av våldtäktsoffer i rätten ser olika ut och att bedömningarna varierar mellan domarna. Studien visar att vissa faktorer från resultatet kan bidra till högre eller lägre offerstatus enligt teorin om det ideala brottsoffret samt beskrivningarna om det medskyldiga, passiva och motsträviga offret. Andra faktorer från resultatet kunde inte kopplas till dessa idealtyper gällande offer.

Nyckelord: offer, våldtäkt, trovärdighet, tillförlitlighet, tingsrätten.

FÖRORD

Vi vill inledningsvis tacka vår handledare Lars Westfelt för behjälpliga kommentarer genom arbetet med denna uppsats. Vi vill också tacka Sofie Eriksson och Erik Englesson för läsning av materialet och givande kommentarer. Båda författarna har ett gemensamt ansvar för samtliga delar av arbetet.

Uppsala 2017-05-29

Frida Lindberg

Hanna Bjuresäter

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.1.1 Lagen om våldtäkt	3
1.2 Syfte och frågeställningar.....	3
1.3 Centrala begrepp	4
1.3.1 Offerbegreppet	4
1.3.2 Trovärdighet och tillförlitlighet.....	4
1.4 Andra definitioner	5
1.5 Disposition	5
2. TIDIGARE FORSKNING	6
2.1 Trovärdighet hos vittnen	6
2.2 Våldtäktsmyter	8
2.3 Våldtäktsoffers reaktion	10
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	10
3.1 Hermeneutik	10
3.1.1 Förförståelse	12
3.2 Det ideala brottsoffret.....	12
3.3 Genussystem och genuskontrakt	15
3.4 Våldtäktsbrottet ur ett könsperspektiv.....	15
4. METOD	16
4.1 Kvalitativ innehållsanalys	16
4.1.1 Databaseringsmetod och urval	17
4.1.2 Kodningsram	18
4.1.3 Pilotstudie.....	18
4.1.4 Induktiv- och deduktiv ansats	18
4.2 Tillvägagångssätt.....	19
4.3 Validitet, reliabilitet och generalisering	22
4.3.1 Validitet i analysinstrument	24
4.4 Etiska ställningstaganden	25
5. RESULTAT OCH ANALYS	25
5.1 Vittnesutsagor.....	26
5.2 Offrets beteende innan händelsen	29
5.3 Offrets beteende under händelsen	30
5.4 Offrets beteende efter händelsen	32
5.5 Teknisk bevisning	34
5.6 Likheter och skillnader mellan faktorerna och idealtyperna	36
6. DISKUSSION	39
6.1 Slutsatser	39
6.2 Att vara objektiv	41
6.3 Tingsrättens föreställningar	42

6.4 Begränsningar.....	43
6.5 Inför framtida forskning	44
LITTERATURFÖRTECKNING	46
BILAGOR	49
Bilaga 1. Utvalda meningar och parafraaser	49
Bilaga 2. Kodningsram.....	51
Bilaga 3. Litteratursökning till avsnitt Tidigare forskning.....	52

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Viktimologi som begrepp har funnits inom den kriminologiska forskningen sedan den senare delen av 1960-talet och inspirerades då främst av de offerundersökningar som hade gjorts i USA (Lindgren, Pettersson & Hägglund 2001, s. 77-78). Begreppet myntades av psykiatrikern Fredrik Werthram redan 1949 men det dröjde alltså innan det på allvar började forskas på ämnet (ibid.). Idag är det ett tvärvetenskapligt område som uppkommer inom flertalet ämnen som sociologi, kriminologi, psykologi, juridik och medicin (ibid.). Viktimologi kan, trots svårigheten med ett så tvärvetenskapligt område, delas in i två perspektiv. Det ena är att det används som metod för att analysera kriminologiska problem ur ett offerperspektiv och det andra är ett bredare perspektiv där all typ av viktimisering studeras som till exempel offer för naturkatastrofer, krig, miljöförstöring, trafikolyckor och brott (ibid.).

Forskning kring kriminalitet tenderade länge att endast fokusera på gärningsmannen och menade att ta reda på vilka sorters särdrag, avvikelser, psykiska sjukdomar, intelligens- eller karaktärsdefekter som kunde vara förklaringar till kriminalitet (Anttila 1986, s. 237). Anttila (ibid.) menar att viktimologi istället syftade till att rikta fokus på hur samma typ av frågor kunde spela roll ur brottsoffers perspektiv och gav kriminologer som forskar kring individuella egenskaper ett större område att forska på. Hon menade även att den viktimologiska forskningen gett kriminologin en mer balanserad forskning (ibid., s. 238). Samhället har enligt Anttila (ibid.) försökt att skapa en stereotyp roll för lagöverträdare och sedan försökt hålla honom inom den, där han ska vara en outsider som är ondskefull och mentalt avvikande. Brottsoffer å andra sidan har länge setts vara den oskuldsfulla som oturligt nog fallit offer för en brutal handling och Anttila (ibid.) menar att det nya perspektivet kunde finnas där för att eventuellt också eliminera dessa stereotyper.

Inom den kriminologiska forskningen uppmärksammades sexualiserat våld mot kvinnor för ca. 20 år sedan (Leclerc, Chiu¹, Cale & Cook 2016, s. 593-594). Det sexualiserade våldet mot kvinnor ses idag som ett globalt problem och kan resultera i skador för framförallt offren men även för samhället i stort (ibid.). Dessa typer av brott är ofta underrapporterade och det är därför inte möjligt att uttyda exakt hur många som utsätts (ibid.). Svensk statistik visar att det nästan uteslutande är kvinnor som blir utsatta för våldtäkt (Brottsförebyggande rådet (Brå) 2005, s. 12).

Det finns flera myter om hur en ”riktig våldtäkt” ser ut och hur offret förväntas agera innan, i samband med eller efter en våldtäkt. Den prototyp som gäller då det är en ”riktig våldtäkt” är att gärningsmannen ska vara okänd för det kvinnliga offret, som överraskas när hon går hem sent en kväll och då blir överfallen av denna man (Pickel & Gentry 2017, s. 256). En annan myt handlar om att kvinnan alltid ska kunna förhindra en våldtäkt, genom att till exempel skrika och slåss (Larsson 2004, s. 145). Larsson (ibid., s. 146) diskuterar också problemet med att gamla föreställningar fortfarande finns kvar inom rättsväsendet. Det handlar då till exempel om att rätten anser att offret provocerat mannen eller att hon varit berusad så att ”hon får skylla sig själv”, vilket leder till att våldtäktsoffer själva blir skuldbelagda för det som hänt. Larsson (ibid., s. 148) menar också att offret måste göra kraftigt motstånd, tillkalla hjälp och försöka fly från situationen för att kunna få en legitim offerstatus.

Att juridiskt bedöma sexualbrott kan i många fall vara svårare än vid andra typer av brott (Pickel & Gentry 2017, s. 255). Detta beror på att vid sexualbrott är det vanligt att det endast är brottsoffret själv som är vittne till händelsen. Detta leder till att det läggs fokus på att bedöma om brottsoffret kan ses som trovärdigt eller inte. Trovärdigheten hos brottsoffret kan påverka om utfallet blir en friande eller fällande dom (ibid.). Hur trovärdighet ska bedömas är inte självklar och faller därför på hur domare och jurys förväntar sig att ett trovärdigt offer ska uppföra sig vilket ofta grundar sig i myter om våldtäkt (ibid.). I en rättegång ställs då offrets egna utsaga mot stereotypiska föreställningar om våldtäktsoffer och våldtäktsfall (Menaker & Cramer 2012, s. 427). På senare tid finns en större medvetenhet om att brottsoffer viktimiseras till följd av stereotypiska föreställningar men trots detta fortsätter dessa föreställningar förekomma inom rättsväsenden (ibid.).

Vi anser mot denna bakgrund att det ur ett brottsofferperspektiv är intressant att undersöka hur tingsrättens bedömningar gällande trovärdighet och tillförlitlighet hos brottsoffer ser ut idag i en svensk kontext där offret har utsatts för våldtäkt. Vi vill lyfta och belysa hur just kvinnors trovärdighet och tillförlitlighet värderas i rätten då de har blivit utsatta för ett brott som har en så pass stark koppling till kön. Eftersom våldtäkt är ett brott som nästan enbart kvinnor utsätts för anser vi att det är intressant och viktigt att undersöka ämnet ur det perspektivet.

1.1.1 Lagen om våldtäkt

Denna studie baseras på domar där åklagaren yrkat på våldtäkt. För att tydliggöra vad en våldtäkt är enligt svensk lagstiftning skrivs den ut i sin helhet.

Brottsbalken 6 kap. Om sexualbrott

1 § Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. *Lag (2013:365)*.

(SFS 2013:365)

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka vad det är som tingsrätten bedömer och värderar i fråga om trovärdighet och tillförlitlighet i kvinnliga våldtäktsoffers berättelser. Vi vill med denna studie belysa och öka kunskapen om hur det idag kan se ut i bedömningarna som tingsrätten gör gällande våldtäktsoffer. Syftet är även undersöka om dessa faktorer går att jämföra med föreställningar om ett idealt eller icke idealt brottsoffer. Detta för att se om föreställningar om offer liknar eller skiljer sig mot hur tingsrätten värderar offrets trovärdighet och tillförlitlighet. Studien utgår från följande frågeställningar:

Vilka är de huvudsakliga faktorer som framkommer i domar gällande tingsrättens bedömningar av kvinnliga offers trovärdighet och tillförlitlighet?

Finns det likheter och skillnader mellan idealtyper gällande offer och de faktorer som talar för eller emot våldtäktsoffers trovärdighet och tillförlitlighet?

1.3 Centrala begrepp

1.3.1 Offerbegreppet

I studien används ordet offer vid ett flertal tillfällen. Ordet offer ses som synonymt med brottsoffer i denna studie. Brå (2007, s. 10) menar att det inte finns någon allmän definition av vad ett brottsoffer är och att begreppet används på olika sätt i olika sammanhang. I rättegångsbalken 20 kap. 8 § definieras en målsägande på följande sätt: ”Målsägande är den, mot vilken brott är begånget eller därav blivit förnärad eller lidit skada” (SFS 1964:166). Brå (2007, s. 10) beskriver att om denna definition används för att definiera brottsoffer betyder det i princip att ett brottsoffer är en person som blivit utsatt för en brottslig handling. Det är denna definition som använts i studien. Definitionen innefattar inte enbart personer som brottsoffer då personen stått som målsägande och den åtalade blivit dömd. Även offer för brott kan räknas till personer som inte har fått händelsen prövad, där den åtalade inte har blivit fälld men även personer som inte har anmält brottet. Då offer eller brottsoffer nämns i studien syftar detta endast på kvinnliga brottsoffer vilket gör att upprepningar i texten undviks.

1.3.2 Trovärdighet och tillförlitlighet

Två centrala begrepp i studien är begreppen trovärdighet och tillförlitlighet. Vi har valt att använda de definitioner som Högsta Domstolen använder sig av, redovisade av Helena Sutorius i hennes bok *Bevisprövning vid sexualbrott*. Trovärdighet avser det subjektiva intryck av sanning som en åhörare får av en persons återgivning av en berättelse (Sutorius 2014, s. 117). Domstolen bedömer trovärdigheten genom samma typ av tillitsbedömning som används i det vardagliga livet, när en person lyssnar till en berättelse. Huruvida en person bedömer denna utsaga som ”sann” beror på egna erfarenheter, värderingar och kunskaper (ibid., s. 118).

Tillförlitlighet å andra sidan handlar om vilket bevisvärde som kan läggas till utöver utsagan (Sutorius 2014, s. 118). Bedömningen av tillförlitligheten görs under överläggningen och syftar till att bedöma hur hållfast utsagan är när den ställs emot andra utsagor och fakta som framkommit i målet (ibid.). Sutorius (ibid.) lyfter fram att dessa bedömningar går i varandra, men att trovärdighetsbedömningen görs under huvudförhandlingen och tillförlitlighetsbedömningen under överläggningen.

1.4 Andra definitioner

Nedan kommer tre begrepp redogöras och förtydligas vilket kan underlätta för läsaren. Dessa begrepp nämns endast i avsnittet Tidigare forskning.

Jury: En jury består av civila personer som valts ut för att bedöma vissa frågor i ett fall vid en rättegång (Garner & Black 2009, s. 934). Det finns olika typer av juryer där till exempel en *advisory jury* endast bedömer vissa frågor som sedan presenteras för domaren som sedan tar det slutgiltiga beslutet (ibid.). Detta skiljer sig något mot svenska förhållanden där vi istället har nämndemän. I svenska domstolar väljs civila personer till nämndemän av kommunfullmäktige där dessa sitter under en längre mandatperiod (Martinger 2013, s. 164). Nämndemännens uppgift är att tillsammans med domaren döma rättsfall under hela processen. Varje nämndeman har sitt eget utlåtande gällande skuldfrågan.

Mock jury: I vissa forskningsstudier har inte forskarna använt sig av en vanlig jury, utan istället en ”mock jury”. Vi finner ingen direkt definition av vad mock jury är. Enligt en engelsk ordbok står mock för icke autentisk eller icke riktig, att något är arrangerat för övning (Soanes 2003, s. 723). Pickel & Gentry (2017, s. 269) beskriver att deras mock jury består av studenter och således inte av hur en vanlig jury brukar vara uppbyggd, där de menar att en riktig jury brukar bestå av en mer varierad grupp av vuxna. Genom att vi inte finner någon annan direkt definition av ”mock jury” kan detta ändå ge en förståelse för begreppet. Utifrån ovanstående påståenden definierar vi mock jury som en sammansättning av personer som ska bedöma delar av en fingerad rättegång men att dessa inte helt kan liknas en riktig jury.

Layperson: Ordet layperson kan liknas vid ordet layman vilket definieras som en person som inte är sakkunnig inom ett visst område (Garner & Black 2009, s. 969).

1.5 Disposition

I inledningen framförs en kort introduktion av ämnet viktimologi samt det ämne studien berör, våldtäktsoffer, stereotypiska föreställningar och trovärdighet och tillförlitlighet i rätten. Där presenteras även syftet och forskningsfrågor. Sedan presenteras tidigare forskning inom ämnet, som består av tre huvudkategorier: trovärdighet hos vittnen, våldtäktsmyter och våldtäktsoffers reaktion. Vidare beskrivs teoretiska utgångspunkter vilket både består av den

vetenskapliga utgångspunkt vi valt att utgå från samt de teorier vi valt att använda. Sedan beskrivs studiens metod där även tillvägagångssätt, validitet och etiska ställningstaganden diskuteras. Därefter presenteras resultatet av analysen som sedan följs av en analys av våra valda teories relevans för resultatet. Sedan framförs en diskussion. I diskussionen beskrivs de viktigaste slutsatserna, slutsatsernas relation till tidigare forskning samt att det förs en kort diskussion om framtida forskning.

2. Tidigare forskning

2.1 Trovärdighet hos vittnen

Boccaccini (2002, s. 169-172) presenterar i sin artikel "What Do We Really Know about Witness Preparation?" forskning som gjorts om hur vittnens verbala kommunikation i en rättssalsmiljö har betydelse för hur trovärdigt vittnet anses. Forskningen visar att ett vittne oftare ses som trovärdigt då denne talar på ett starkt och självsäkert sätt (ibid.). Även vittnen med en mer sammanhängande och detaljrik berättelse ses också som mer trovärdiga än vittnesutsagor som är osammanhängande och fragmenterade. Boccaccini (ibid., s. 174) nämner dock att dessa undersökningar endast undersöker skillnader i ytterligheter, till exempel då ett vittne talar på ett icke-självsäkert sätt jämfört med ett självsäkert sätt. Det finns mindre forskning om hur mycket medel-nivåer av olika typer av verbal kommunikation påverkar uppfattningen om trovärdighet.

Boccaccini (2002, s. 174-181) presenterar även forskning som har gjorts om icke-verbal kommunikation. Denna forskning visar att genuina ansiktsuttryck som visar känslor och upprepad ögonkontakt, speciellt då vittnet talar, ökar trovärdigheten. Att visa allt för mycket känslor, inte ha ögonkontakt alls eller att ha ögonkontakt hela tiden minskar trovärdigheten. Kroppsspråk ses också som betydande i fråga om trovärdighet där avslappnad hållning eller med kroppsspråket uttryda verkliga känslor ses också som mer trovärdigt (ibid.). Olika ändringar i kroppsspråket eller större beskrivande rörelser minskar trovärdigheten.

Studier visar även att nervositet hos ett vittne kan minska trovärdigheten (Boccaccini 2002, s. 174-181). En av anledningarna till att ett vittne är nervöst kan vara för att den ljuger (ibid., s. 178-179). Dock beskriver Boccaccini att detta inte alltid är fallet, en person kan vara nervös utan att ljuga eller en person kan ljuga utan att vara nervös. Forskning tyder på att det inte finns något självklart sätt att upptäcka om en person ljuger eller inte genom att titta på icke-

verbala faktorer (ibid.). Däremot påverkar icke-verbal kommunikation till stor del hur personer uppfattar vittnens trovärdighet (ibid.).

Värt att nämna är att de flesta ovanstående studier om hur trovärdighet uppfattas har gjorts genom att använda ”mock jurors”. Detta menar Boccaccini (2002, s. 169) kan ses som en svaghet då studierna inte grundar sig i riktiga jurys eller domares uppfattningar om vittnens trovärdighet. Dock menar Boccaccini (ibid.) att dessa resultat inte kan ses som obetydliga då dessa uppfattningar om trovärdighet går i linje med forskning kring hur advokater uppfattar domare och jurys uppfattningar om trovärdighet.

Forskning visar även att offer för våldtäkt förväntas att agera emotionellt vid vittnesmålet i rättegången för att ses som trovärdigt av både ”laypersons” och professionella inom rättsväsendet (Wessel, Drevland, Eilertsen & Magnussen 2006, s. 221-222). Att offren förväntas agera emotionellt vid vittnesmålet kan ställas i ett genusperspektiv där stereotypiska föreställningar om kön leder till att kvinnan som offer ska agera på ett emotionellt sätt för att verkligen ses som ett trovärdigt offer (ibid.). Wessel et al. (ibid., s. 222) beskriver att detta kan ses som något kultur-betingat där synen på hur ett brottsoffer anses ska agera är beroende av traditioner om könsroller. I kulturer där kön behandlas lika minskar dessa stereotypiska föreställningar om skillnader mellan könen och vem som kan ses som ett offer. En norsk studie gjord av just Wessel et. al. (ibid.) visar att domare inte påverkas av hur emotionellt ett våldtäktsoffer uppträder, vilket gick emot deras hypotes innan studien genomfördes. Att detta beror på kultur är dock inget Wessel et. al. (ibid., s. 227) framför utan diskuterar snarare om erfarenhet och professionalitet. I samma studie visade det sig att ”laypersons” blir påverkade av att offret agerar emotionellt.

Även svensk forskning tyder på att hur ett vittne berättar händelsen eller vilket kroppsspråk den utstrålar påverkar vittnets trovärdighet. Christianson och Ehrenkrona (2011) har i sin bok ”Psykologi och bevisvärdering” bland annat genomfört en studie med människor som jobbar inom rättsväsendet på olika sätt, angående trovärdighet och tillförlitlighet. De började med att göra en enkätundersökning där sammanlagt 173 personer deltog (ibid., s. 30). Där fick de beskriva hur de uppfattar begreppen trovärdighet och tillförlitlighet, där de beskrev att trovärdigheten handlar om personen i sig och tillförlitligheten handlar om själva utsagan (ibid., s. 31). Trots en del brister i undersökningen kom Christianson och Ehrenkrona fram till

intressant information. Efter en analys och kategorisering av materialet kunde de se ett mönster bland svaren och vissa beskrivningar var vanligare än andra (ibid., s. 32). Det gemensamma för en del av beskrivningarna var att de var ytterst vaga och allmänna, som till exempel: ”känns äkta”, ”känns självupplevd” eller ”allmän känsla”. Forskningen lyfte även fram att trovärdighet kan bygga på något mer specifikt som detaljer i berättelsen, kroppsspråket, blicken och hur rösten låter (ibid.).

Det framkom också en typ av ”lagom-är-bäst-strategi” enligt principen att det inte får vara för mycket men inte heller för lite (Christianson och Ehrenkrona 2011, s. 32). En trovärdig person bör enligt svaren på enkäten alltså kunna beskriva detaljer, men får inte heller vara för detaljrik eller för säker. I ett annat svar framkom det att personen ska vara nyanserad och beskriva saker som också är ofördelaktigt för honom eller henne själv (ibid.). Det visade sig att det blev svår balansgång för ett vittne att klara av att ses som trovärdig. Att ett vittne eller målsägande visar känslor styrker trovärdigheten, samma sak gäller om denne berättar historien konsekvent genom hela utredningen (ibid.). Andra menade dock att det är bra om historien förändras, men då på ett logiskt sätt. Att visa känslor kan också vara negativt om de inte stämmer överens med innehållet i berättelsen (ibid.). Det som slår författarna är hur två så grundläggande begrepp som trovärdighet och tillförlitlighet är så allmänt definierade att de i stort sett kan utrymma vad som helst (ibid.). Att tolka begreppen är här en personlig process, som bildas efter hand - medvetet eller omedvetet - där åsikterna skiljer sig mycket åt (ibid., s. 32-33).

En ytterligare aspekt som framkom av enkäten var cirkelresonemang: en utsaga anses tillförlitlig om den framförs av en person som är trovärdig (Christianson & Ehrenkrona 2011, s. 33). Trots att begreppen beskrevs så olika, var de flesta mycket säkra på sina egna svar och att det var det som gällde. Även om det spelar roll hur någon betar sig eller berättar, menar författarna att det som kan skapa problem är hur till exempel detaljrikedom, sammanhängande berättelse eller kroppsspråk vägs in i beslutsprocessen (ibid.).

2.2 Våldtäktsmyter

Våldtäktsmyter är kulturellt betingade och är vanligt förekommande påståenden om hur och varför våldtäkt förekommer (Pickel & Gentry 2017, s. 255). Myterna består bland annat av att kvinnor gör falska anklagande om våldtäkt, att de menar ja istället för nej och att berusning

och lätta kläder ger inviter till att de vill ha sex. Dessa myter leder till att män enklare kan rättfärdiga sexuella övergrepp genom argument om att kvinnan hade vissa kläder på sig till exempel (ibid.). Annan forskning tyder också på att kvinnan ses till viss del som ansvarig för våldtäkten då hon har varit flörtig, full eller ansetts som sexig eller lättklädd (Ellison & Munro 2009, s. 203). Även svensk forskning pekar på att detta också uppstår i svenska förhållanden där Larsson (2004, s. 144) menar att det förekommer myter om kvinnors sexualitet inom det svenska rättsväsendet. Detta menar Larsson leder till att brottsoffer ofta kränks i rätten. Även Grände (2005, s. 40-43) beskriver att dessa våldtäktsmyter finns både i samhället som stort och inom det svenska rättsväsendet vilket också leder till att det största ansvaret läggs på kvinnan och mindre på mannen.

Myterna handlar även om hur själva våldtäkten gick till, där våldtäkt beskrivs ske i form av ett överfall utomhus när det är mörkt och offret är ensam (Pickel & Gentry 2017, s. 256). Mannen ska även vara okänd för offret, offret ska göra fysiskt motstånd och inte ha möjlighet att fly. Offret ska må dåligt efter händelsen, ofta under en längre tid. Statistik visar dock att det sällan går till på det sättet (ibid.). Till exempel sker de flesta våldtäkterna av en person offret känner och övergreppet sker i de flesta fall inomhus. Detta gäller även i en svensk kontext (Brå 2005, s. 6).

En studie gjord av Dinos, Burrowes, Hammond och Cunliffe (2014, s. 36; 46) som är en meta-analys av 9 andra studier visar att myter om våldtäkt kan ha en viss påverkan på en jury. Det visar sig att detta skiljer sig något mellan Europa och USA, där påverkan av våldtäktsmyter visar sig vara större i Europa. Forskning tyder även på att offer som stämmer överens med våldtäktsmyterna ofta ses som mer trovärdiga (Pickel & Gentry 2017, s. 256). Dinos et. al. (2014, s. 37) menar att stereotypiska attityder kring våldtäkt och offer för våldtäkt betraktas som en av de främsta anledningarna till att så få döms för våldtäkt. Detta kan även ställas i kontrast till att stereotypiska föreställningar och myter om våldtäkt även påverkar åklagares beslut att ta fallet vidare till åtal eller inte (Woodhams, Hollin och Bull 2011, s. 420). Dock tydliggör Woodhams et. al. (ibid.) att dessa stereotypiska föreställningar inte nödvändigtvis innebär att åklagarna har dessa föreställningar om våldtäktsoffer utan handlar snarare om hur åklagare förväntar sig att jurys kommer att se på fallet.

2.3 Våldtäktsoffers reaktion

Woodhams et. al. (2011, s. 424-426) redovisar forskning som har gjorts på våldtäktsoffers reaktion under övergreppet. Forskningen visar att offer för våldtäkt kan reagera på olika sätt. Det kan bland annat vara att offret gör fysiskt motstånd, verbalt motstånd eller gråter. Det visar sig även att offer för våldtäkt kan prata med gärningspersonen, ta av sina egna kläder, bli paralyserad eller inte göra något motstånd alls. Olika forskning visar något olika resultat vilket Woodhams et. al. (ibid., s. 426) menar bland annat beror på att studiernas tillvägagångssätt har varit olika. Det som går att uttyda från dessa är dock att våldtäktsoffer reagerar på väldigt olika sätt under ett övergrepp (ibid.). Alltså stämmer till exempel inte myter om att våldtäktsoffer alltid gör fysiskt motstånd.

De allra flesta våldtäktsfall anmäls inte och många offer anmäler inte brottet direkt efter händelsen (Ellison & Munro 2009, s. 203). Studier visar att genom att inte anmäla brottet direkt efter det har hänt leder till att domare blir mer misstänksamma vilket kan påverka brottsoffrets trovärdighet (ibid.). Hur våldtäktsoffer reagerar efter händelsen ser olika ut för olika offer (Grände 2005, s. 37-38). Vissa av offrens reaktion är mer synliga, att de gråter, har svårt att gå ut eller inte vill vara ensamma. Andra stänger istället av sina känslor och fortsätter sitt liv som vanligt i den mån det går. Vissa blir lidande av psykisk ohälsa och andra blir självdestruktiva. Alltså finns det ingen entydig bild över hur ett våldtäktsoffer reagerar efter en våldtäkt.

3. Teoretiska utgångspunkter

3.1 Hermeneutik

Vi har valt att utgå från en hermeneutisk utgångspunkt vilket betyder att det läggs stor vikt vid att tolka och förstå texten (Ödman 2017, s. 13). Att tolka anses som nödvändigt för att ha möjlighet att förstå ett innehåll eller vad någon vill förmedla (ibid., s. 63). En utgångspunkt i hermeneutiken är att förståelsen av världen och olika företeelser kan ske på olika sätt (ibid.). Däremot betyder inte det att all förståelse alltid kan ses som likvärdig inom hermeneutiken. Till exempel nämner Ödman (ibid., s. 15) att ett verk kan vara bättre än ett annat eller att en metodisk ansats bättre gjord än en annan. Alltså ses verkligheten och förståelsen av den inom hermeneutiken inte alltid som relativ. Däremot kan hermeneutiken vara skeptisk mot sig själv genom att det alltid finns möjlighet att en förståelse *kan* avslöjas som en oförståelse (ibid.).

Ödman (2017, s. 13) beskriver att hermeneutik handlar om att i en dialog deltar båda parter på samma villkor där ingen tvingar sig på en annan. Denna dialog kan öka förståelsen av den andre parten. Där det inte uppstår en dialog, till exempel vid en text, sker endast förståelsen av texten från en part. Ödman menar då att det gäller att skapa en inre dialog där det sker ett samtal mellan texten och sin egen självreflektion. En viktig aspekt inom hermeneutiken är att den utgår från att vi inte kan tolka och förstå världen på endast ett sätt utan verkligheten går att se utifrån olika aspekter (ibid., s. 71). Dessa aspekter får vi dels genom egna erfarenheter där vår förförståelse vägs in i tolkningen. Att vara medveten om att förförståelse påverkar våra tolkningar är en förutsättning för att vi inte enbart ska tolka ett fenomen ur just den aspekten (ibid.). Om en forskare utgår från en teori till exempel kan det lätt bli att den tolkar det så att det passar in i teorin (ibid.). Det gäller då att vara uppmärksam på detta och försöka se saken ur fler alternativa aspekter.

Inom hermeneutiken ses språket som ett sätt att skapa vår värld samtidigt som det gör att det är möjligt att avslöja och förstå något där du själv inte varit delaktig i (Ödman 2017, s. 29). Språket är således ett redskap för tolkning och förståelse. Det är även viktigt att förmedla ens tolkningar och förståelse på ett tydligt och enkelt sätt (ibid., s. 23). Till exempel ska läsaren vid en text ha möjlighet att förstå den som skrivit texten har tolkat situationen.

Inom hermeneutiken beskriver Ödman (2017, s. 81) att tolkning som översättning består av två olika moment. Dels inomtextligt vilket betyder att texten tolkas i sin helhet, men även i meningar, stycken och i kapitlet där dessa ställs mot helheten i texten. Dock beskriver Ödman att detta ofta inte räcker. Det måste även göras en utomtextlig tolkning vilket betyder att det som står utanför texten ska studeras. Till exempel kan det handla om att tolka det som inte står i texten, att vissa ord förklaras eller att tolka innehållet utifrån sociala och kulturella sammanhang. Hermeneutik kännetecknas av att tolka och förstå saker utifrån den kontext den befinner sig i (Ödman 2017, s. 99). Ödman (ibid., s. 28) refererar Gadamer som beskriver hermeneutikens huvuduppgift som att ”lyfta texten ur ett främlingskap den befinner sig i, tillbaka till den levande nutiden i samtal, vars genuina utförande alltid består av frågor och svar”. En kritik mot hermeneutiken är att den grundar sig i allt för subjektiva tolkningar vilket också kan ses av vissa kritiker som en ovetenskaplighet (ibid.).

3.1.1 Förförståelse

En viktig del i studien är att reflektera över förförståelse både innan och under arbetets gång. Detta på grund av den hermeneutiska utgångspunkten där förförståelse och kunskap beskrivs påverka vårt sätt att tolka och förstå saker (Ödman 2017, s. 71). Innan insamlingen och analys av data funderade vi mycket kring hur vi tänkte och tyckte om det ämnet i studien. Vi har funderat kring vad vi har för förståelse och fördomar angående trovärdighet, tillförlitlighet, våldtäktsoffer och rättsväsendet. Detta kan inom hermeneutiken ses som nödvändigt för att också förstå uppkomsten av varför vi tolkar och förstår saker som vi gör (ibid.). Vi vill alltså inte att våra egna föreställningar och fördomar skulle färga den tolkning som görs i till exempel analysdelen. Där lade vi tid på att försöka se resultatet från olika synvinklar så att tolkningen inte enbart görs så att det passar för till exempel kodningsramen. Däremot går det inte helt att undvika våra föreställningar och fördomar då detta också gör att vi har möjlighet att tolka och förstå (ibid., s. 63). Däremot vill vi belysa att vi är medvetna om detta och försöker undvika att dra förhastade slutsatser på lösa argument.

3.2 Det ideala brottsoffret

Inom teorin om det ideala offret ställer Nils Christie frågan om vad som karakteriserar ett idealiskt offer på en samhällsnivå (Christie 1986, s. 18). Det ideala offret står här för den person eller den grupp av människor som har störst chans att få en legitim och fullständig offerstatus när de blir utsatta för ett brott (ibid.). Att vara ett idealiskt offer enligt Christie är att ha en form av offentlig status likt att till exempel vara en hjälte (ibid.). Enligt Christie innehar det ideala offret minst fem egenskaper: (1) offret är svagt, (2) offret är involverat i en respektabel aktivitet, (3) offret är på väg till en plats som hon inte kan förebrås för, (4) gärningspersonen är stor och ond, (5) gärningspersonen är okänd för offret och har ingen relation till offret (ibid., s. 19).

Motsatsen till det ideala offret är exemplifierad i en ung man som hamnar i bråk på en bar och blir rånad av en bekant till honom. Då denna man även är stark och kan försvara sig samt är lika stor som gärningsmannen gör att han inte kan uppnå den legitima statusen som ett idealt offer (Christie 1986, s. 19). Som ett exempel tar Christie upp fall av våldtäkt, där vikten av denna skillnad blir tydlig. Det ideala fallet är här en ung kvinna som är oskuld och blir överfallen och våldtagen av en man när hon är på väg hem från att ha hälsat på sjuka släktingar. Hon blir också allvarligt slagen eller hotad innan hon ger sig (ibid.). Om det istället

handlar om en sexuellt erfaren kvinna på väg hem från en restaurang eller även en prostituerad kvinna, har de en lång väg till samma offerstatus som den unga kvinnan i första exemplet får (ibid.). Två andra förutsättningar som är nödvändiga för att offret ska vara idealt är att hon är svag i jämförelse med den okända gärningsmannen samt att hon har använt sig med kraft att försöka skydda sig själv (ibid.).

Christie talar också om att ideala offer behöver och skapar ideala gärningsmän och att dessa två är beroende av varandra. Ju mer idealt ett offer är, desto mer ideal är gärningsmannen och ju mer ideal gärningsmannen är desto mer ideal blir offret (Christie 1986, s. 25). Christie menar att de flesta våldsutövande gärningsmännen i verkligheten inte är så ideala som man kan tro, då de oftast är kända för offret och även har eller har haft intima relationer med denne (ibid.).

Christie (1986, s. 27) diskuterar också att det ideala offret inte nödvändigtvis har så mycket gemensamt med verkliga offer. I de allra flesta fall ser inte omständigheterna lika ut i verkligheten för brottsoffer jämfört med beskrivningen av det ideala offret (ibid.). Christie beskriver att den rädsla som idealiska offer förväntas ha, inte finns på samma sätt hos många av de verkliga offren. Han anser att detta troligtvis beror på att de har en mer verklig uppfattning om deras risk för att bli utsatta för någonting, till skillnad mot exempelvis äldre damer som ofta är mer rädda för att bli utsatta för brott (ibid.).

Utifrån det ideala offret finns också andra beskrivningar gällande offer som istället lägger vikt vid faktorer som minskar ett offers offerstatus vilka kommer diskuteras nedan. Att alla brottsoffer skulle antas vara "svaga och oskyldiga" är en uppfattning som är svår att applicera på verkligheten då det är en onyanserad beskrivning av ett offer (Lindgren et. al. 2001, s. 32). Synen på brottsoffret påverkas också av i vilken utsträckning offret bedöms ha provocerat gärningspersonen eller om denne varit påverkad vid brottstillfället (ibid.). Denna beskrivning kallas här för "det medskyldiga offret". Den våldtagna kvinnan är ett exempel på detta och det uttrycks då genom att kvinnan har varit för utmanande, för berusad eller att hon befunnit sig på fel plats (ibid., s. 33). I dessa fall kan brottsoffer få skulden för att ett brott inträffat. Detta leder till diskussionen om "det passiva offret". Hon kan också ifrågasättas för att ha varit för passiv eller inte fullt ut försökt ta sig ifrån gärningsmannen (ibid.).

Att ett offer får lägre offerstatus kan enligt Lindgren et. al (2001, s. 33) även bero på att offret inte sagt nej på rätt sätt, att hon fortfarande var kär i killen efteråt, att hon kunde beskrivas som "hora" samt att hon inte mådde dåligt efteråt (ibid.). Denna idealtyp kallar Lindgren et al. (ibid, s. 33-34) för "det motsträviga offret" som beskrivs som ett offer som är just motsträvigt, som vägrar att samarbeta och som tar tillbaka sina tidigare uppgifter. Det som för polis och åklagare är det ideala är om offret vill polisanmäla, att det står fast vid sin berättelse och dessutom har till exempel ett rättsintyg på de skador som det fått vid brottstillfället (ibid.).

Att det finns föreställningar om vad ett idealiskt offer är kan också bli problematisk när till exempel olika instanser som hälso- och sjukvården eller socialtjänsten möter brottsoffer (Lindgren et. al. 2001, s. 37). De är inte alltid ideala och det kan då resultera i att de inte får den hjälp eller det stöd som de behöver. Det ställs då stora krav på att de professionella som kommer i kontakt med brottsoffer kan hantera de "icke-ideala" offren (ibid.).

Vi har inte funnit någon generell kritik eller någon forskare som kritiserat Christies teori om det ideala offret. Vi anser själva att teorin om det ideala offret samt de andra beskrivningarna möjligen beskriver hur det kan se ut generellt i samhället. Dock menar vi att detta inte behöver betyda att offrets status alltid avgörs på så sätt som det beskrivs ovan utan att det troligen kan se annorlunda ut på mikronivå.

Teorin om det ideala offret samt beskrivningarna av det medskyldiga, det passiva och det motsträviga offret har vi valt att benämna som idealtyper. Dessa idealtyper kan ses som användbara i studien. Genom att studien ämnar utgå från ett brottsofferperspektiv kan dessa idealtyper ses som en passande utgångspunkt, i synnerhet då syftet är att studera kvinnor som blivit utsatta för våldtäkt. Som nämnts i stycket ovan är den våldtagna kvinnan ett exempel då det talas om det ideala offret, men att det också kan vara en svår balansgång i frågan om att uppnå den statusen eller inte när en person har blivit utsatt för en våldtäkt. Idealtyperna kan därmed ge en mer nyanserad bild av de faktorer som framkommer i analysen som tyder på hur tingsrätterna bedömer våldtäktsoffrens trovärdighet och tillförlitlighet. Resultatet kan då jämföras med hur detta påverkar offrens offerstatus enligt de olika idealtyperna.

3.3 Genussystem och genuskontrakt

Yvonne Hirdman (1988) var den som introducerade *genus* som begrepp under 80-talet i Sverige. Hon framhåller att begreppet genus ska stå för den allt mer komplicerade kunskap som finns kring ”manligt” och ”kvinnligt” och den allt större förståelsen för hur manligt och kvinnligt görs (ibid., s. 51). Ordet ska också kunna fungera som en vidareutveckling av begreppet ”könsroll” via ”socialt kön”. Hirdman (ibid.) menar här att genus kan förstås som föränderliga tankefigurer av ”män” och ”kvinnor” där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas, vilket skapar föreställningar och sociala praktiker som även kan påverka den biologiska biten. Med detta menar hon att det alltså blir en mer symbolisk kategori jämfört med ”roll” och ”socialt kön” (ibid.).

Med begreppet *genussystem* syftar Hirdman (1988, s. 51) till att använda det som ett verktyg för problematisering av genus. Det ska förstås som en dynamisk struktur, ett nätverk av olika processer, fenomen, föreställningar och förväntningar (ibid.). Genussystemet är alltså en ordningsstruktur av kön och är ett krav för andra sociala ordningar (ibid.). Denna genusordning har blivit en bas för de sociala, ekonomiska och politiska ordningarna och kan användas på ett generellt plan tack vare två logiker: (1) att dikotomin manligt och kvinnligt inte bör blandas och (2) hierarkin där mannen är norm; det är män som är människor och utgör därmed normen för det normala (ibid.).

Begreppet *genuskontrakt* menar Hirdman (1988, s. 54) syftar till det osynliga ”kontrakt” som finns mellan könen. Genuskontraktet är det som beskriver hur vi bör förhålla oss mellan män och kvinnor. Det handlar om föreställningar om hur vi ska bete oss mot varandra, allt från hur vi ska prata mot varandra till vilka kläder som är tillåtna. Dessa genussystem ärvs från en generation till den andra, dock menar inte Hirdman (ibid.) att detta är något som är oföränderligt.

3.4 Våldtäktsbrottet ur ett könsperspektiv

När det gäller sexualiserat våld inom rättssystemet framkommer en tydlig bild av den ojämna maktrelation som finns mellan män och kvinnor (Sutorius 2014, s. 20). Därav anses det vara av vikt att diskutera dessa perspektiv då studien berör detta ämne. Sutorius (ibid.) menar att mannens syn på sexualitet är en utgångspunkt för normbildningar och praxis inom området.

Sveriges lagstiftning betecknar sexualiserat våld som allvarliga brott och att lagstiftningen är könsneutral, den ska alltså gälla oavsett kön. Verkligheten ser dock inte ut så och denna könsneutralitet är endast normativ (ibid.). I verkligheten begås det sexuella våldet nästan uteslutande av män, mot kvinnor (och barn). Mannen uttrycker en individuell maktutövning då han använder sitt fysiska övertag (eller direkt/indirekt genom hot, dvs. sin auktoritet), för att utöva makten i en sexuell form (ibid.). Sutorius (ibid., s. 21) menar att lagens definition är en manlig definition, genom att lagen är formad av män och där männen står som norm. Denna definition får företräde framför kvinnors empiriska definition av det sexualiserade våldet. Detta blir problematiskt då den legala normen har en officiell ställning som etisk norm, vilket leder till att den också blir att utgöra sanningen om vad en våldtäkt är (ibid.).

4. Metod

4.1 Kvalitativ innehållsanalys

För att besvara syftet med studien har kvalitativ innehållsanalys använts. Målet med kvalitativ innehållsanalys menar Schreier (2012, s. 3) är att på ett systematiskt sätt kunna beskriva meningen i det insamlade materialet. Fortsättningsvis kommer kvalitativ innehållsanalys benämnas som innehållsanalys och syftar inte på kvantitativ innehållsanalys. Det som är viktigt att ha i åtanke när det gäller innehållsanalys är att materialet kan beskrivas i en viss utsträckning, men det är inte möjligt att beskriva alla aspekter fullt ut (ibid.). Till skillnad mot andra kvalitativa metoder där olika aspekter tas i beaktning under arbetets gång, är det inom innehållsanalys forskningsfrågorna som utgör grunden för hur analysen av sitt material sker (ibid., s. 3-4).

Innehållsanalys är en systematisk metod där allt material undersöks och en kodningsram appliceras där den passar på materialet (Schreier 2012, s. 5). En kodningsram består av ett antal kategorier som forskaren kodar efter vid analysen av materialet (ibid., s. 58). Metoden är också en flexibel metod där det alltid går att skraddarsy sin kodningsram mot det insamlade materialet, vilket inte bara ökar reliabiliteten utan också validiteten (ibid., s. 7).

Kodningsramen ses som valid så länge de kategorier den innehåller representerar det som ens forskningsfrågor syftar till och detta uppnås då genom att anpassa kodningsramen till materialet (ibid.).

Innehållsanalys gör också att det går att reducera stora datamaterial. Genom att undersöka informationen som finns i materialet utifrån de forskningsfrågor som man valt så begränsas analysen till det som är relevant (ibid.). Det tillkommer inte heller ytterligare material på samma sätt som det kan göra i andra kvalitativa analyser där man öppnar upp sitt material och producerar material kring det egna materialet (ibid.). Dessutom så blir ofta de kategorier som skapas mer generella än den konkreta information som står i materialet, vilket gör att specifika detaljer utesluts vilket i sin tur möjliggör jämförelser med en viss information med andra delar i materialet (ibid.). Detta är fördelaktigt i denna studie då varje dom är unik på detaljnivå och det blir då enklare att analysera materialet med huvudkategorier och subkategorier. Anledningen till att vi valt innehållsanalys som metod är att denna metod har möjlighet att urskilja relevant information från ett större textmaterial, är flexibel och systematisk vilket gör att vi har möjlighet att besvara vårt syfte.

4.1.1 Datainsamlingsmetod och urval

För att samla in det material som ligger till grund för innehållsanalysen används ett målstyrt urval. Målstyrt urval används ofta inom kvalitativ forskning då det finns en form av överensstämmelse mellan forskningsfrågorna och urvalet (Bryman 2011, s. 434). Det material som har använts i studien är domar. Vi anser att domar är ett material som passar studien då det har relevant information som gör det möjligt att besvara syftet efter en analys. I en dom beskrivs bland annat tingsrättens bedömningar av fallet där trovärdighet och tillförlitlighet värderas. Det gör att vi har möjlighet att studera vad tingsrätten väljer att bedöma i frågan om offrets trovärdighet och tillförlitlighet. Domarna som används i materialet är endast domar där en kvinna står som målsägande. Detta för att syftet med studien är studera kvinnliga våldtäktsoffers trovärdighet och tillförlitlighet.

Önskvärt i studien hade även varit att utföra observationer i rättssalen. Observationerna hade gett oss möjlighet att rent fysiskt studera det aktuella tillfället då tingsrätten bedömer offrets trovärdighet och tillförlitlighet. Det hade då varit intressant att jämföra våra observationer med resultatet från domarna för att få ett bredare perspektiv gällande det ämne studien berör. Då rättegångar gällande våldtäkt nästan alltid sker bakom stängda dörrar är det inte möjligt att göra detta. Därför kommer materialet enbart bestå av domar. Den första forskningsfrågan ämnar alltså därför endast till att besvara vilka huvudsakliga faktorer som framkommer i tingsrättens bedömningar av trovärdighet och tillförlitlighet som går att uttyda i domar.

Önskvärt hade även varit att intervjua personer inom rättsväsendet. Dock ansåg vi att detta inte var möjligt i denna studie då vi hade en kort tidsram samt att vi inte hade några kontakter som skulle kunnat underlätta att få relevanta personer att ställa upp.

4.1.2 Kodningsram

Med hjälp av kodningsramen i innehållsanalysen kan materialet beskrivas på ett systematiskt sätt genom att tillskriva olika delar i texten kategorier (Schreier 2012, s. 58). Att skapa en kodningsram kan ske på olika sätt där den antingen kan vara koncept-driven, data-driven eller en blandning mellan dessa två (ibid., s. 84-85). Att göra en konceptdriven kodningsram innebär att forskaren på förhand bestämmer vilka huvudkategorier och subkategorier som kommer att användas i analysen (ibid.). Dessa kategorier grundar sig i teorier, tidigare forskning eller logiska resonemang. En datadriven kodningsram skapas genom det material forskaren valt att analysera (ibid., s.87). Där skapas huvudkategorier och subkategorier utifrån det insamlade materialet. Dock menar Schreier (ibid.) att kodningsramen inte brukar vara helt datadrivna då forskaren ofta utgår från en forskningsfråga som på ett vis bestämmer och begränsar vad kodningsramen ska innehålla.

4.1.3 Pilotstudie

Enligt Schreier (2012, s. 146-147) kan en pilotstudie göras för att testa den kodningsram som skapats på det material som det ska göras en innehållsanalys på. Schreier (ibid.) menar att detta är fördelaktigt då det är möjligt att justera kodningsramen efter denna pilotstudie för att få en så bra kodningsram som möjligt. När det är två kodare kan kodningsramen testas separat så att det görs två gånger vilket ökar validiteten i den (ibid.). Skulle inte en pilotstudie utföras, utan att allt material analyseras direkt, finns en risk att den som utför undersökningen missar viktiga brister i kodningsarbetet och då upptäcker det när allt material har analyserats (ibid., s. 147).

4.1.4 Induktiv- och deduktiv ansats

En deduktiv och induktiv teori förklarar uppfattningar om förhållandet mellan teori och praktik gällande samhällsvetenskap (Bryman 2011, s. 26-29). I en deduktiv ansats skapas och formas resultatet utifrån en viss teori. I ett induktivt angreppssätt skapas istället teorin utifrån

från observationer/resultat. Bryman (ibid., s. 28) beskriver det som att en induktiv process skapar generaliserbara slutsatser genom att göra observationer. Den induktiva ansatsen brukar kopplas till kvalitativ metod och deduktiva ansatsen till kvantitativ metod (ibid., s.27-29). Dock betyder det inte att det alltid så är fallet. Till exempel kan en kvalitativ metod både innehålla inslag av både induktiv och deduktiv strategi.

Inom kvalitativ innehållsanalys är det induktiva synsättet det mest använda, där till exempel kategorier till en kodningsram inte väljs ut innan utan istället skapas av materialet (Schreier 2012, s. 24-25). Detta till skillnad mot den kvantitativa där kategorier bestäms av en förutbestämd teori (ibid.). Denna studie innehåller inslag av både induktiv och deduktiv ansats. Detta är även något Schreier (ibid.) menar kan förekomma i en kvalitativ innehållsanalys. Genom att ha en forskningsfråga styrs resultatet i en viss riktning vilket leder till att den kan besvaras. Däremot är det en mer induktiv strategi då kategorierna i kodningsramen skapats utifrån materialet. Med förutbestämda kategorier hade inte vårt syfte varit möjligt att besvara då syftet är att finna kunskap som inte utgår från en teori. Att kodningsramen sedan användes för att analysera materialet kan ses som ett mer deduktivt inslag, trots att mallen är skapad av materialet. Detta på grund av att kategorierna som studeras redan valts ut innan materialet analyseras. Detta anses nödvändigt då det är ett stort material och att det underlättar analysarbetet vilket kommer redogöras för senare.

4.2 Tillvägagångssätt

Domarna är inhämtade från två tingsrätter, Stockholms Tingsrätt och Uppsala Tingsrätt. För att domen skulle vara aktuell fanns ett antal inkluderingskriterier. Yrkandet i domen skulle vara våldtäkt eller våldtäkt m.m. samt ha avslutats mellan 2015 och 2016. Insamlingen av domarna gick till så att vi kontaktade respektive tingsrätt och begärde ut målförteckningar över brott mot person under dessa år. Det var inte möjligt att få ut målförteckningar med enbart våldtäktsmål direkt så därför begärde vi målförteckningar för brott mot person. Sedan sorterades de brottmål som var rubricerad som våldtäkt alternativt våldtäkt m.m. ut. Dessa domar har sedan skickats till oss via mail. Det totala urvalet blev 29 domar, 17 stycken från Stockholms Tingsrätt och 12 från Uppsala Tingsrätt. Av dessa användes fem stycken till att utforma en kodningsram, fyra stycken användes till en pilotstudie och 18 stycken (inklusive domarna från pilotstudien) i analysen. På grund av den relativt korta tidsram vi hade att genomföra studien på var det inte möjligt för oss att analysera alla domar. Detta var inte heller

syftet när vi samlade in materialet, utan vi ville försäkra oss om att materialet var tillräckligt stort vid eventuellt bortfall. I alla domar stod en kvinna som målsägande vilket gjorde att ingen av domarna behövde tas bort.

Kodningsramen skapades genom läsning av fem utvalda domar. Domarna låg i två mappar indelat efter respektive tingsrätt och sorterades där efter målnummer. Vi valde då att ta tre domar från Stockholms tingsrätt och två stycken från Uppsala tingsrätt, då den totala mängden domar var fler från Stockholms tingsrätt. Vi valde domarna utifrån målnummer och började med de som låg först i mappen. Att vi valt domarna ut efter listan i mappen anser vi inte har någon betydelse jämfört med om vi hade gjort det på ett slumpmässigt sätt, då vi inte innan visste vad domen handlade om. Eftersom denna studie är kvalitativ anser vi att ett slumpmässigt urval av domarna i mappen inte var nödvändigt på samma sätt om studien hade varit kvantitativ (se Bryman 2011, s. 178-183).

Fokuset låg mer på den del av domen som är tingsrättens bedömning och inte de delar som till exempel redovisar vad den åtalade berättat. Genom noggrann läsning av dessa delar valde vi ut meningar eller gjorde kortare tolkningar av texten som vi ansåg berörde tingsrättens bedömning av offrets trovärdighet och tillförlitlighet. Schreier (2012, s. 107) beskriver att när en datadriven kodningsram skapas ska forskaren välja ut parafrafer (meningar eller kortare tolkningar av delar i texten) som anses vara relevanta för forskningsfrågan. Detta gjorde vi på olika håll. Sedan gick vi tillsammans igenom vad vi hade valt ut där vi sedan jämförde dessa parafrafer med varandra. Vi såg att vi hade valt ut samma delar i de allra flesta fall. Vi diskuterade kring hur vi tänkt när vi valt ut de delar vi ansåg vara relevanta.

Nästa steg menar Schreier (ibid.) är att välja huvudkategorier och subkategorier. Utifrån de delar eller meningar vi valt ut formade vi tillsammans huvudkategorier och subkategorier som vi ansåg representerade dessa utvalda delar. Se utvalda meningar och parafrafer samt kodningsram i Bilaga 1 och 2. Vid skapandet av kodningsramen blev det så att en huvudkategori endast fick en subkategori. Detta är något vi funderade över då det skiljer sig från de andra där det finns två eller tre subkategorier. Vi ser dock inte detta som en svaghet, utan det var så det blev att se ut genom läsningen av materialet. Subkategorin tyckte vi inte heller passade in under någon annan huvudkategori, därav fick den vara kvar under sin ursprungliga huvudkategori.

Fyra domar valdes ut till pilotstudien där två var från Stockholms tingsrätt och två från Uppsala Tingsrätt. Vi analyserade dessa domar separat och kom fram till att båda ansåg att kodningsramen täckte det som framkom i pilotstudien. Vi såg inte att det behövdes läggas till någon mer huvudkategori eller subkategori. Genom att göra pilotstudien såg vi att vi med större säkerhet kunde säkerställa att vår kodningsram passade och beskrev materialet (se Schreier 2012, s.146).

Följande handlar om hur vi utförde resterande kodning och analys. Hälften av domarna var från Stockholms Tingsrätt och hälften från Uppsala Tingsrätt. Det viktiga här var att använda den slutgiltiga kodningsramen, då den inte längre kunde korrigeras vid denna fas (Schreier 2012, s. 197). Eftersom kodningsramen inte behövde några ändringar efter pilotstudien valde vi att ta med dessa domar i analysen vilket Schreier (ibid., s. 165) menar kan göras om inte kodningsramen förändras efter pilotstudien. Detta medförde att vi inte behövde förlora materialet i domarna från pilotfasen, då det var en förhållandevis stor del av det totala materialet.

Då vi var två personer som utförde studien tillsammans, valde vi att koda materialet på egen hand till att börja med. Detta gick till så att vi på ett detaljerat och djupgående sätt läste domarna och lyfte fram delar i texten som vi kunde placera in i vår kodningsram som vi under tiden hade framför oss. Vi noterade vilka domar som vi ansåg hade segment som passade in på de olika kategorierna. Vi noterade också vad det handlade om för att sedan kunna gå in i domen och plocka ut relevanta citat som berörde det fenomen vi ansett oss ha funnit i texten.

När vi har använt kodningsramen under analysen har det inte varit helt oproblematiskt. Det uppstod svårigheter med appliceringen av den på vissa domar. Det gällde domar där tingsrätten inte lade så stor vikt i offrets egna utsaga, där hennes trovärdighet inte bedömdes i någon större utsträckning. Ett exempel på ett sådant fall är när offret uppgett sig varit mycket berusad och inte hade några direkta minnen av händelsen. Då fokuserar tingsrätten på den tekniska bevisningen som mer styrker tillförlitligheten. I dessa fall har vi inte kunnat applicera hela kodningsramen, vilket vi anser är en brist med den. Schreier (2012, s. 200) menar dock att detta inte betyder att kodningsramen behöver förkastas utan det gäller då att diskutera problemen och inse att det inte finns någon perfekt studie eller en perfekt kodningsram. Vi har också upplevt att det har saknats vissa subkategorier som framkommit i senare domar i

analysprocessen, som inte uppkom i samband med skapandet av kodningsramen. Detta menar dock Schreier (ibid.) är en mindre brist när det gäller två till tre subkategorier, vilket det också var i vårt fall.

Efter att vi kodat materialet på skilda håll jämförde vi vårt resultat med varandra. Vi hade kodat på ett liknande sätt men det var några delar av domarna som hade placerats under olika kategorier. Att detta skulle bero på att kodningsramen var otydlig skulle kunna vara möjligt, dock var det endast mindre skillnader mellan kodningarna och därmed behöver kodningsramen inte ses som otydlig. Denna skillnad kan förklaras genom att det görs en kvalitativ analys och delvis bygger på att tolka en text. En kritik som har riktats mot kvalitativ forskning är just detta, att kvalitativa undersökningar bygger allt för mycket på forskarens osystematiska uppfattningar (Bryman 2011, s. 368). Däremot ser vi inte att våra egna tolkningar enbart är något negativt. Genom att vi utgår från ett hermeneutiskt synsätt menar vi att just tolkningar av texten är nödvändig och att det är det som ger möjlighet att finna information som vi inte utan tolkningar hade möjlighet att finna. Vi ser det som en styrka att vi båda har analyserat materialet där vi sedan har möjlighet att diskutera våra tolkningar med varandra. Tack vare detta har vi möjlighet att se materialet från fler aspekter jämfört med om det endast hade varit en person som kodat materialet.

4.3 Validitet, reliabilitet och generalisering

Att se på validitet och reliabilitet i en kvalitativ studie kan jämföras med att undersöka hur bra kvalité studien har (Bryman 2011, s. 353). I en kvalitativ studie kan kvaliteten uppskattas genom att titta på tillförlitlighet (ibid.). Tillförlitligheten delas in i fyra underkategorier; trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera vilka presenteras nedan (ibid., s.354-357). Trovärdighet motsvarar intern validitet och syftar till att forskaren skapar en trovärdighet i resultaten. Detta innebär att forskaren ska ha säkerställt att forskningen är gjord enligt de regler som finns om hur forskning ska genomföras. Det kan även handla om att forskaren delar med sig av analys och resultat till personer som varit delaktiga i studien för att de ska ha möjlighet att uttala sig om forskarens tolkningar och slutsatser.

Överförbarhet motsvarar extern validitet vilket syftar till hur väl resultaten kan överföras till andra situationer (Bryman 2011, s.354-357). Vissa forskare hävdar att överförbarhet inte är

möjligt inom kvalitativ forskning då materialet ofta är litet och kontext-bundet. Andra forskare menar att det är möjligt att generalisera kvalitativa studier till andra kontexter beroende på hur täta beskrivningar av undersökningen forskaren gör. Pålitlighet motsvarar reliabilitet (ibid.). Att mäta reliabilitet i en kvalitativ mening handlar om att undersökningen ska granskas genom att se om alla steg i forskningsprocessen har redovisats. Genom denna granskning kan det göras en bedömning om hur väl teoretiska slutsatser är berättigade. Möjlighet att styrka och konfirmera handlar om att säkerställa att forskaren handlar i god tro och inte påverkar undersökningen medvetet genom till exempel personliga värderingar (ibid.).

Under studiens gång har detta uppmärksammats för att för att öka validiteten och reliabiliteten i den mån det är möjligt för just denna studie. Detta har skett genomgående i alla delar av studien, till exempel då syftet och frågeställningar formats och att studien ska besvara detta. Analysmetoden har också valts för att den anses passa syftet och val av material i studien. Hur metoden använts anser vi också har betydelse för validiteten där framförallt kodningsramen som är en viktig del i metoden används på ett trovärdigt sätt. En enskild diskussion om detta förs senare.

En brist med studien gällande validiteten är att vi inte har möjlighet att rapportera resultatet till personerna som på ett eller annat sätt varit med att skapa det. Däremot har vi försökt vara så transparenta som möjligt för att visa hur tolkningarna är gjorda, till exempel hur texten har tolkats för att skapa kodningsramen. Detta gör det möjligt för andra att granska tolkningarna. Detta kan då ses öka bland annat reliabiliteten och möjlighet att konfirmera. Under studiens gång har vi reflekterat över vår förförståelse för att undvika medveten eller omedveten påverkan av eventuella fördomar. Vi har försökt gett så fylliga beskrivningar av studien som möjligt för att andra ska ha möjlighet se hur den är genomförd. Dock betyder det inte att resultatet är möjligt att generalisera till andra kontexter. I en kvantitativ mening är materialet alldeles för litet och icke-slumpmässigt urval för en möjlig generalisering (se Bryman 2011, s. 169). Att försöka beskriva detaljer och göra fylliga beskrivningar av olika fenomen behöver inte betyda att det faktiskt är möjligt att göra en generalisering, vilket inte heller är det primära syftet med studien.

4.3.1 Validitet i analysinstrument

Validitet kan även mätas i analysinstrumentet (kodningsramen) i en kvalitativ innehållsanalys. Schreier (2012, s. 185-186) beskriver att detta kan delas in i fyra olika kategorier; *face validity*, *content validity*, *criterion validity* och *construct validity*. Dock är det endast två av dessa som diskuteras på en djupare nivå (face och content validity) av Schreier då det är dessa två typer av validitet som berör kodningsramen och sitt egna material. Criterion och construct validity diskuteras då forskaren är ute efter att studera förhållningssätt som går djupare och inte enbart berör sitt egna material (ibid.).

Face validity och content validity kan ses som relevant i denna studie då syftet endast var att studera hur väl kodningsramen kunde beskriva materialet. Face validity står för hur väl kodningsramen tycks mäta det den avser att mäta och används då studien har ett induktivt förhållningssätt (datadriven kodningsram) (Schreier 2012, s. 185-186). Content validity står för hur väl analysinstrumentet täcker dimensionerna av ett begrepp och används då studien har ett deduktivt förhållningssätt (konceptdriven kodningsram) (ibid.). Eftersom kodningsramen som användes i studien var övergripande datadriven diskuteras endast face validity djupare.

Face validity handlar om i vilken utsträckning kodningsramen verkligen beskriver materialet (Schreier 2012, s. 186-187). Tecken på att kodningsramen inte beskriver materialet är om det är många kategorier som framkommer under pilotstudien som inte täcks av kodningsramen. Alternativet är att stolpa upp dessa parafrafer för att sedan finna nya kategorier (ibid.). Vi hittade inga nya kategorier efter att ha analyserat domarna i pilotstudien vilket då skulle kunna tyda på att vi hade en kodningsram som beskrev materialet.

Att de utvalda segmenten i analysen är ojämnt fördelade under subkategorierna kan också vara ett tecken på låg face-validitet (Schreier 2012, s.187-188). Schreier menar att kategorier som är välfyllda jämfört med andra kategorier kan bero på att definitionen av kategorin är för abstrakt eller bred. Genom att bryta ned dessa kategorier kan validiteten öka (ibid.). Dock betyder det inte att en kodningsram med ojämn fördelning alltid har låg validitet (ibid.). Detta kan bero på att en kategori faktiskt återkommer i större utsträckning i materialet. Efter att ha analyserat domarna i pilotstudien upptäcktes det att dessa var fördelade på ett antal kategorier, men att det fanns tre kategorier som tre av domarna hamnade under. Detta skulle kunna ses

som att det var ojämnt fördelat då vissa kategorier inte berördes alls. Dock behöver detta inte betyda att validiteten i analysinstrumentet var lågt utan skulle snarare kunna förklaras av att domarna liknade varandra på flera sätt. Efter analysen av hela materialet var domarna mer jämt fördelade där alla subkategorier täcktes upp.

4.4 Etiska ställningstaganden

Det är inom forskning viktigt att tänka på de etiska aspekterna och det är något forskaren alltid ska ha i åtanke under hela forskningsprocessen (Bryman 2011, s. 126). De etiska principerna som det då handlar om är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (ibid., s. 131-132). Eftersom inga respondenter eller liknande deltog i studien blev inte alla principer aktuella på samma sätt som de vore i en intervjustudie. Det vi dock tagit i beaktande är konfidentialitetskravet. Vi ville att de personer som nämnts med namn, personnummer och andra kontaktuppgifter i de domar vi använt oss av inte på något sätt skulle gå att spåra genom denna studie (ibid., s. 132). Materialet har förvarats på datorer som endast vi som utfört studien haft tillgång till och materialet raderas efter att studien är klar.

Numren på de brottmål som använts i analysen publiceras inte, då det skulle göra att anonymiteten riskeras för de åtalade. Vi har även valt att i analys och resultat ta bort namn på både den åtalade, vittnen och i ett fall målsägande (offret var redan under sekretess vid resterande domar) då vi framfört citat. Trots att de domar vi använt oss av är offentliga handlingar och tillgängliga för alla att ta del av, har vi reflekterat över aspekten om intrång i privatlivet. Den handlar om i vilken utsträckning det kan tolereras att en forskare undersöker någons privatliv och hur det kan bli att överträda någons personliga rättigheter (Bryman 2011, s. 137). Vi anser att vi har respekterat de personer som det finns information om i de dokument som vi använt oss av, genom att på ett noggrant sätt sett till att de hålls anonyma i denna studie.

5. Resultat och Analys

Schreier (2012, s. 219) beskriver att om resultatet från sin kodningsram är det huvudsakliga och viktigaste resultatet kan detta presenteras utifrån kodningsramen. Att använda sig av *continuous text* menar Schreier (ibid.) innebär att resultatet presenteras efter varje kategori

som kodningsramen innehåller. Hon beskriver att det kan vara bra att först förklara vad kategorierna innebär och sedan beskriva vad varje kategori visar. Citat i texten bör användas då detta tydliggör resultatet under kategorierna samt ger en transparens (ibid.). Resultatet presenteras som det beskrivits ovan. Kategorierna som framförs nedan är de huvudsakliga faktorerna vi finner i tingsrätternas bedömning av trovärdighet och tillförlitlighet.

5.1 Vittnesutsagor

Konsistens i offrets utsaga

Denna kategori handlar om på vilket sätt offret har berättat händelsen. Det kan antingen handla om hur hon berättat händelsen vid rättegångstillfället men även på vilket sätt hon berättat händelsen jämfört med polisförhör. Analysen visar att offer som beskrivit händelsen som klar, detaljrik och tydlig anses som mer trovärdiga. Detta är något som tingsrätten bedömer i de allra flesta domarna. Tingsrätten nämner i en av domarna att ”Målsägandens berättelse i detta fall är klar och logisk och detaljrik.”. Detta nämns i ett sammanhang där tingsrätten beskriver att offret är trovärdigt. Om offrets berättelse istället inte är klar eller detaljrik kan detta minska hennes trovärdighet. ”Sammantaget kan tingsrätten konstatera att Sekretess A:s berättelse inte är tillräckligt klar och tydlig för att dess trovärdighet eller tillförlitlighet ska kunna vägas mot de åtalades berättelser.”.

Genom analysen framkommer det att om offret beskrivit händelsen på liknande sätt ökar detta offrets trovärdighet. Detta gäller då tingsrätten har utrett att offret har beskrivit händelsen på samma sätt i polisförhören jämfört med vad som framkommit i rättegången.

Det framgår vidare av polisens händelserapport att de uppgifter som lämnats av målsäganden i förhöret vid huvudförhandlingen stämmer väl överens med de uppgifter som hon lämnade vid sin polisanmälan. Enligt tingsrättens mening framstår målsägandens berättelse mot nu angiven bakgrund som trovärdig.

För att tydliggöra citatet beskrivs det innan citatet att vissa delar av offrets utsaga också bekräftas av andra vittnen. Vi tolkar det här som (utöver liknande vittnesuppgifter från andra personer) att offret anses som mer trovärdig då hon berättat händelsen på liknande sätt vid fler tillfällen.

Det visar sig även att offrets tillförlitlighet minskar då utsagan har berättats på olika sätt.

För bedömningen av hennes uppgifters tillförlitlighet är det dock ofrånkomligt att beakta att hon i polisförhör år 2012 uttryckt att hon inte minns de första övergreppen eller ens något som hänt före den tidpunkt då hon insåg att det [Åtalad] gjorde var fel. Enligt hennes uppgifter vid huvudförhandlingen inträdde den tidpunkten när hon var omkring tio år, dvs. senare än flera av de gärningar som åtalet omfattar.

För att förtydliga detta handlar denna dom om att offret beskrivit att hon blivit våldtagen ett flertal gånger under en lång tidsperiod där hon anmält en del av övergreppen flera år efter det senaste övergreppet. Offret i detta fall har berättat i polisförhör att hon inte kommer ihåg övergreppen innan hon började inse att det var fel, och säger sedan vid rättegångstillfället att hon började inse att det var fel vid 10 års ålder. Tingsrätten reagerar här på att flera av åtalspunkterna är innan dess vilket då leder till att det blir en skiljaktighet i hennes berättelse. Detta tolkar vi har en betydelse för hur tingsrätten ser på offrets tillförlitlighet i hennes uppgifter. Vi tolkar det även som att detta kan kopplas till offrets trovärdighet. Att tingsrätten i denna mening endast skriver att hennes tillförlitlighet ska beaktas på grund av detta tolkar vi i sammanhanget att denna beaktning inte talar för offrets tillförlitlighet utan snarare minskar den.

Det framkommer även att det i vissa domar att offrets utsaga inte beskrivits på samma sätt i polisförhör jämfört med i rättegången men att detta inte påverkar offrets tillförlitlighet.

[Vittne], som höll i det första polisförhöret med Sekretess A, har också berättat att Sekretess A uppgett att [Åtalad] tagit henne på underlivet. Vid detta polisförhör har Sekretess A emellertid inte sagt något om att [Åtalad] skulle ha fört in något finger i hennes underliv. Detta trots att Sekretess A fått frågan om [Åtalad] stoppat in någonting. Sekretess A har förklarat detta med att hon uppfattade att frågan var om [Åtalad] hade fört in sin penis i henne. Mot bakgrund av att det var fråga om ett mycket kort förhör utan uppföljande frågor samt med beaktande av att Sekretess A väcktes av polis för detta, anser inte tingsrätten att denna omständighet minskar tillförlitligheten av de uppgifter Sekretess A senare lämnat i såväl polisförhör som vid huvudförhandlingen.

Här tolkar vi det som att tingsrätten inte menar att tillförlitligheten minskar då hon uppgett olika detaljer om händelseförloppet. Däremot ser vi här att tingsrätten menar att det finns en förklaring till detta då det beskrivs att polisförhöret var kort och att hon väcktes för detta. Vi tolkar det som att tingsrätten menar att dessa omständigheter kan ha påverkat att hon lämnat andra uppgifter vid polisförhöret jämfört med i rättegången. Trots att tingsrätten inte bedömer offret som mindre tillförlitlig i detta fall tolkar vi det som att detta ändå tyder på att olika utsagor från offret har en betydelse i frågan om tillförlitlighet. Vi menar att det fortfarande kan tolkas som att olika utsagor minskar tillförlitligheten, men att det i ovanstående exempel kunde ses över då tingsrätten kunde finna en rimlig förklaring till varför.

Matchande vittnesuppgifter

Denna subkategori handlar om hur vittnesuppgifter från andra personer än brottsoffret själv stämmer överens med offrets egna berättelse av händelsen. Kategorin innefattar vittnesuppgifter som beskrivit brottstillfället men även beskrivningar i nära anslutning till händelsen. Vi finner att matchande vittnesuppgifter mellan offrets berättelse och utomstående vittnen ökar trovärdigheten och tillförlitligheten hos offret. I majoriteten av domarna styrks offrets utsaga genom att andra vittnen har berättat delar av händelsen på liknande sätt som offret. De flesta domar handlade om vittnesuppgifter och offrets berättelse i nära anslutning till händelsen.

I en av domarna beskriver tingsrätten: ”Att Sekretess B blivit utsatt för den händelse som hon har berättat om får även stöd av flera vittnesutsagor, bl.a. [Vittne] vittnesmål”. Detta vittne har beskrivit att han träffat på offret efter händelsen i nära anslutning till den plats offret påstår att övergreppet skett. Han beskriver att hon har varit ledsen och att hon själv sagt att hon blivit våldtagen. Vi tolkar det som att tingsrätten bedömer att tillförlitligheten i hennes uppgifter ökar genom att vittnet kan bekräfta att hon varit på platsen och att offret där sagt att hon blivit våldtagen precis innan.

Fallen där det fanns vittnen till händelsen var färre än de där vittnena har vittnat om händelser efter gärningen, men även dessa bekräftar att offrets utsaga styrks genom andra vittnesmål. I en annan dom beskriver tingsrätten: ”B:s berättelse vinner även stöd av det som [Vittne] uppgett, att hon sett hur [Åtalade] haft ett tag mot B:s underliv/rumpa, även om hon inte kan bekräfta B:s uppgifter att han varit inne i hennes underliv med sina fingrar”. Här har både offret och vittnet berättat hur gärningen gick till på liknande sätt vilket då styrker offrets uppgifter, trots att detaljer inte kunde bekräftas. Att tingsrätten uttrycker att berättelsen ”vinner stöd” av vad vittnet uppgett tolkar vi ökar offrets tillförlitlighet.

När offrets vittnesmål och vittnesmål från annan person inte stämmer överens tolkar vi det som att det inte styrker tillförlitligheten i hennes berättelse. Tingsrätten beskriver i en av domarna: ”Tingsrätten konstaterar dock att hennes vittnesmål i vart fall inte ger stöd för att det funnits några tydliga indikationer i kontakterna mellan målsäganden och [Åtalade] på det som ska ha förekommit.”. I denna dom har vittnet (mamman till offret) inte märkt på offret att hon blivit utsatt vilket då heller inte kan ge stöd åt offrets berättelse. Vi menar här att detta

kan vara något svårtolkat. Eftersom det inte nämns tydligt att detta ger en negativ påverkan på offrets tillförlitlighet kan vi inte heller säga att offrets tillförlitlighet minskar genom att vittnesmålen inte stämmer överens. Därför kan vi endast dra slutsatsen här att oförenliga utsagor inte styrker offrets tillförlitlighet, men minskar nödvändigtvis inte det heller.

5.2 Offrets beteende innan händelsen

Sexuellt beteende

Denna subkategori innefattar ett mindre antal av de domar som vi analyserat men kan ändå ses som betydande. Kategorin innefattar situationer där tingsrätten lyfter tillfällena som på något sätt är relaterade till hennes sexuella beteende under den kväll som den aktuella händelsen ska ha ägt rum. Kategorin innefattar sexuellt beteende i två avseenden: att hon betett sig sexuellt eller att hon inte gjort det. Tingsrätten beskriver i en dom ”Enligt [Målsägandens] berättelse har hon dock tydligt visat att hon inte ville ha sex med [Åtalad], något som han också ska ha förstått.” Detta tolkar vi är något som tingsrätten bedömer styrker hennes trovärdighet, då hon tydligt och uttryckligen visat att hon inte vill ha ett sexuellt umgänge med den åtalade.

Detta kan dock få en motsatt effekt på hur tingsrätten i sin bedömning ser på hennes trovärdighet. I följande citat handlar det som ofta om att ord står mot ord, där den åtalades påstående enligt vår tolkning verkar väga tungt i och med att det dessutom finns vittnesutsagor om hur hon har betett sig.

[Åtalad] påstående att Sekretess A tagit initiativet till den sexuella samvaron kan inte utan vidare lämnas utan avseende. Därtill vinner uppgifterna i viss mån stöd av vad [Vittne1] har berättat om att Sekretess A gett [Åtalad] småinvider då och då under kvällen. Likaså har [Vittne2] berättat att Sekretess A flörtat med [Åtalad].

Vi tolkar det som att vittnens och den åtalades berättelser där de påstår att hon gett ”småinvider” och flörtat med den åtalade minskar hennes trovärdighet. Vi tolkar det som att tingsrätten här inte kan se över att detta eventuellt har hänt och att den påstådda våldtäkten då skulle ha varit ett frivilligt samlag.

För att belysa denna subkategori ytterligare följer ett annat exempel på hur detta kunde visa sig i domarna. Se följande citat:

I strid med vad Sekretess NN har uppgett kan det inte uteslutas att Sekretess NN under festen, efter att ha haft ett frivilligt samlag med en jämnårig manlig kamrat, har suttit i [Åtalads] knä varvid hon i samband därmed pussat och kramat [Åtalad]. Vittnet [Sekretess] har uppgett att så var fallet.

Det är här för oss svårt att se vad detta skulle ha för betydelse för hennes trovärdighet och tillförlitligheten i hennes utsaga om vad som skett under kvällen. Tingsrättens bedömning är något svårtolkad men av att studera bedömningen i sin helhet tolkar vi det som att hennes sexuella beteende här spelar roll i hur tingsrätten bedömer hennes trovärdighet och det bidrar slutligen till att åtalet ogillas.

5.3 Offrets beteende under händelsen

Motsägelser

Med motsägelser här syftar vi på om offrets beteende har varit motsägelsefullt, ologiskt eller att det förekommit oförklarliga moment i berättelsen. Vårt att poängtera här är att detta handlar om våra tolkningar av *tingsrättens uppfattning* om vad som anses som motsägelsefullt och vad som ses ologiskt i deras ögon och har inget att göra med våra uppfattningar i den frågan. Genom vår analys framkommer det att offrets trovärdighet och tillförlitlighet minskar då det förekommer motsägelsefulla moment i berättelsen där offrets agerande ställs mot hur tingsrätten förväntar sig att offret skulle ha agerat.

I en av domarna nämns det av tingsrätten: ”Slutligen framstår det som svårförklarligt att Sekretess A inte har ropat på hjälp.”. Detta föregående citat nämns vid en överläggning som sedan leder till att tingsrätten gör sitt slutgiltiga beslut, friar den åtalade. Vi tolkar här att tingsrätten lägger värdering i att hon inte ropat på hjälp då hon faktiskt haft möjligheten att få hjälp genom att det fanns andra personer i lägenheten. Alltså ser vi att tingsrätten också i viss mån förväntar sig att hon skulle ha ropat på hjälp om hon skulle ha blivit våldtagen. Att inte offret bettet sig som tingsrätten förväntar sig att hon skulle göra tolkar vi minskar hennes trovärdighet. Även i nedanstående citat ser vi att tingsrätten rakt ut påpekar att ett motsägelsefullt beteende minskar offrets trovärdighet.

Ett moment i A:s berättelse framstår dock som märklig, nämligen att hon, som enligt vad hon berättat tidigare hade utsatts för övergrepp av [Åtalad] och undvek att vara ensam med honom, ändå valde att följa med honom till kontoret den aktuella kvällen/natten. ... Dessa omständigheter är ägnade att minska trovärdigheten av A:s berättelse.

Vi finner dock att ett motsägelsefullt beteende enligt tingsrätten kan ses över om tingsrätten anser att det finns förklarliga skäl. Tingsrätten beskriver i en av domarna: ”Hennes förklaringar till varför hon hjälpte [Åtalad] att ta av sig sina kläder samt föra in dennes penis i hennes vagina framstår som rimliga och förminskar inte hennes trovärdighet.”. I denna dom har offret förklarat att hon kände sig rädd och inte vågat göra motstånd då den åtalade hotat henne livet. Vi tolkar det som att tingsrätten här finner en god och logisk (enligt tingsrätten) förklaring vilket leder till att trovärdigheten inte minskar i just detta fall.

Vi har tolkat i flera domar att även motsägelser mellan offrets berättelse och tingsrättens uppfattning vad som är rent praktiskt genomförbart påverkar offrets tillförlitlighet.

Därtill kommer att tingsrätten även vill peka på följande osäkerhetsfaktorer vad gäller frågan om den påstådda gärningen har förekommit. Sekretess NN har uppgett att hon under det påtvingade samlaget låg fasthållen på mage med hennes trosor och jeansbyxor neddragna till knäna, varvid [Åtalad] bakifrån penetrerade henne vaginalt med sin penis. Tingsrätten är minst sagt tveksam till om ett samlag kan genomföras på detta sätt, vilket även har ifrågasatts av försvaret, dvs. med trosor och byxor neddragna till knäna.

I bedömningen av uppgifter väljer alltså tingsrätten här att lägga vikt i sådana moment i offrets berättelse som enligt tingsrätten rent praktiskt talar emot hennes berättelse. Att tingsrätten innan beskriver ”följande osäkerhetsfaktorer vad gäller frågan om den påstådda gärningen har förekommit” tolkar vi ha att göra med tillförlitligheten i offrets beskrivning av händelsen. Att tingsrätten ser offrets påstående om händelsen med tveksamhet om att detta rent praktiskt kan gå till väga tolkar vi minskar hennes trovärdighet.

Berusning

Denna subkategori berör fall där offret har varit berusad av antingen alkohol eller narkotika. Genom analysen har vi kommit fram till att detta i de flesta fall kan vara till nackdel för offrets trovärdighet och tillförlitlighet. Tingsrätten beskriver i en av domarna att: ”Vid värderingen av hennes berättelse måste det dock beaktas att hon var berusad vid tillfället, vilket kan påverka minnesbilderna.”. Vi tolkar detta som att tingsrätten här ser att hennes berusning både påverkar hennes trovärdighet i sig men även tillförlitligheten i hennes uppgifter, då tingsrätten menar att detta kan påverka hennes förmåga att minnas händelsen på rätt sätt. Vi tolkar det i sammanhanget att tingsrätten i denna dom talar om berusning som något negativt.

I flera av domarna diskuteras även offrets berusningsgrad men det konstateras att hon inte varit så påverkad i den grad att det ska påverka trovärdigheten.

Av utredningen i målet framgår att Sekretess A var påverkad av droger när hon befann sig på BAS. Sekretess A har dock själv berättat att hon inte kände sig särskilt påverkad utan framförallt trött. Denna uppgift stöds av den skriftliga bevisningen av vilken det framgår att Sekretess A timmar före händelsen bedömdes som "lätt drogpåverkad". Inte heller har något av de vittnen som hörts ifrågasatt Sekretess A:s uppgifter med hänvisning till att hennes påverkansgrad. Även [Vittne], som har berättat att Sekretess A under polisförhöret somnade till vid otaliga tillfällen, har uttalat att Sekretess A trots detta "var med i matchen" och svarade på de frågor som ställdes. Tingsrätten anser därför inte heller att Sekretess A påverkansgrad minskar tillförlitligheten av hennes uppgifter.

Att offrets tillförlitlighet inte påverkas i detta fall tolkar vi ändå indikerar på att om offret hade varit mer påverkad så hade hennes uppgifter ansetts som mindre tillförlitliga. Denna tolkning gör vi på grund av att hon har konstaterats vara "lätt drogpåverkad" och "med i matchen" och att "tingsrätten anser *därför* inte heller att sekretess påverkansgrad minskar tillförlitligheten av hennes uppgifter". Alltså kan vi även se i dessa typer av domar att berusningsgraden kan påverka offrets trovärdighet och tillförlitlighet negativt.

Vi kan däremot inte alltid utesluta att så alltid är fallet då vi finner i en av domarna att en person som anses kraftigt berusad inte anses som mindre tillförlitlig.

[Målsägande] var enligt egen utsaga – som i denna del bekräftats av [Vittne] – kraftigt påverkad. Mot bakgrund av dessa omständigheter och den tid som förflutit mellan händelsen och huvudförhandlingen anser tingsrätten att de skillnader mellan utsagorna som framkommit inte är avgörande vid bedömningen av deras tillförlitlighet.

I detta fall tolkar vi det som att det snarare talar till hennes fördel att hon varit kraftigt berusad i den bemärkelsen att tillförlitligheten inte minskar, då hon beskrivit händelsen på olika sätt vid olika tillfällen. I detta fall ser alltså tingsrätten att berusning kan vara en förklaring till varför hon inte minns händelsen på samma sätt men att detta inte påverkar henne negativt. Detta skiljer sig mot föregående exempel där berusning snarare ses som något negativt där hennes tillförlitlighet minskar genom att hon inte möjligen kommer ihåg händelsen så som den utspelade sig.

5.4 Offrets beteende efter händelsen

Psykiskt mående

Något som vi ser ha betydelse för offrets trovärdighet är hur offret mått psykiskt efter händelsen vilket nämns i nio av domarna. Det handlar oftast om att hon uttryckligen visat att

hon i anslutning till händelsen varit rädd, gråtit, panikslagen och/eller att detta påverkat henne under en längre tid efter händelsen. Följande citat är ett exempel på hur detta kunde se ut:

Hennes reaktion omedelbart efter händelsen talar även, i sig, starkt för att hon varit utsatt för en traumatisk händelse. Även vad som genom bl.a. [vittnets] uppgifter framkommit om hur målsäganden mått efter händelsen ger stöd för att målsäganden varit utsatt för en mycket traumatisk händelse. Vid en sammantagen bedömning finner tingsrätten att målsägandens uppgifter om händelsen framstår som såväl trovärdiga som tillförlitliga.

Här framkommer det tydligt att tingsrätten bedömer hennes trovärdighet och att även tillförlitligheten styrks av att hon betett sig på detta sätt. Det finns också exempel på situationer då tingsrätten ifrågasätter hennes beteende efter händelsen. Detta framkom framförallt i en dom som handlar om ett stort antal övergrepp som skett under en lång tidsperiod. Där ifrågasätter tingsrätten att hon inte avbrutit kontakten med mannen i fråga. Tingsrätten skriver ”Att målsäganden trots sina [sic] låga ålder och sin utsatthet inte avbröt kontakten med [Åtalad] trots så omfattande och enligt henne själv smärtsamma övergrepp framstår ändå som något svårförklarligt.”. Det framgår här på ett förhållandevis tydligt sätt att tingsrätten här förväntar sig ett annat beteende från målsäganden då hon själv påstått att hon mått dåligt av övergreppen. Hon blir då på grund av detta, enligt vår tolkning, inte trovärdig och hennes utsaga inte tillförlitlig.

Kontaktat andra

Denna subkategori handlar om vikten av att ha kontaktat någon angående det som hänt, på ett eller annat sätt. Detta fann vi i sex stycken av domarna. Det kan handla om att det funnits bevis på att offret ringt eller skickat ett sms till någon i samband med händelsen, att hon pratat med någon om det eller att hon kontaktat sjukvården i någon mening. Se följande citat som ett exempel:

Även de uppgifter som Sekretess D, Sekretess B:s mor, lämnat ger stöd åt Sekretess B uppgifter. Sekretess D har sammanfattningsvis berättat följande. Sekretess B ringde henne runt kl. 06:30. Sekretess B var jätteledsen, grät och var upprörd. Sekretess B sade direkt att hon hade blivit våldtagen.

Vi tolkar det som att det styrker både offrets trovärdighet och tillförlitlighet då hon direkt efter händelsen ringt sin mamma och uppgett att hon blivit våldtagen. Som en motsats gäller också situationer då offret inte aktivt kontaktat någon som en anledning för tingsrätten att se offret som mindre trovärdig. I en av domarna beskriver tingsrätten ”Samtidigt har det framkommit att det funnits situationer tidigare då målsäganden i relativt hög ålder, och sedan det gått en tid

sedan hon avslutat kontakterna med [Åtalad], haft tillfälle att berätta om det som ska ha inträffat.” I citatet tolkar vi det som att hon blir mindre trovärdig på grund av att hon inte tagit kontakt med någon tidigare även om hon senare gjort det. Det verkar dock inte få henne att verka mer trovärdig, utan vi tolkar det som att den kontakten skulle ha skett tidigare för att hon skulle kunna ses som trovärdig.

Lämnat platsen

Att offret lämnar platsen hastigt har också visat sig vara en faktor som tingsrätten finner styrka dels hennes trovärdighet men också tillförlitligheten i utsagan.

Av övervakningsfilmen framgår vidare att Sekretess B omkring kl. 05:59 lämnade platsen springande, vilket också stämmer väl överens med det händelseförlopp som hon berättat om. För det fall händelsen hade gått till på det sätt [Åtalad] uppgett, dvs. innefattat en frivillig sexuell aktivitet från Sekretess B:s sida, är det svårt att förstå varför hon skulle lämna platsen på det sätt som skedde.

Här tolkar vi det som att hon blir mer trovärdig då hon sprungit från platsen. Hade hon inte gjort det skulle det kunna leda till att hennes trovärdighet istället minskar. I nästa citat kan vi se ett exempel på en situation där vi anser oss kunna göra den tolkningen. ”Ett annat moment som kan framstå som svårförståeligt i målsägandens berättelse är att hon stannade kvar i rummet trots de två inledande försöken till övergrepp och det fullbordade övergrepp som hon har berättat om.” I denna dom bedöms hon i sin helhet som trovärdig, vi väljer dock att lyfta detta citat här trots det. Det gör vi på grund av att vi har reagerat på att tingsrätten tar upp detta med en så pass negativ betoning. Tingsrätten har svårt att förstå varför hon betett sig på detta sätt och vi upplever att denna mening tyder på att detta minskar hennes trovärdighet.

5.5 Teknisk bevisning

Rättsintyg

Denna subkategori innefattar rättsintyg i form av kroppslig undersökning. Att offret har ett rättsintyg ger henne ofta en starkare berättelse som vi tolkar det som att tingsrätten ofta också behöver för att hennes trovärdighet och tillförlitlighet ska ses som hög. I rättsintyget kan det framgå till exempel vilka skador offret fått vid brottstillfället. Se följande citat:

[Målsägandens] berättelse vinner också stöd i det åberopade rättsintyget. De blåmärken som dokumenterats på insidan av hennes lår och som stämmer väl överens med märken efter fingrar som tvingat isär benen ger starkt stöd för [Målsägandens] berättelse om hur övergreppet gått till.

Här anser tingsrätten att rättsintyget ger starkt stöd för hennes berättelse, vilket vi tolkar styrka hennes sammantagna trovärdighet och tillförlitlighet i hennes berättelse.

Det finns också exempel på situationer där tingsrätten enligt vår tolkning ser henne som mindre trovärdig på grund av det som framgår i rättsintyget. I kommande exempel har tingsrätten under förhandlingen försökt utreda om kvinnan i fråga har varit i en särskilt utsatt situation på grund av berusning. Tingsrätten beskriver: ”När det gäller Sekretess A:s berusning vinner hennes berättelse, om att hon var jätteberusad hela natten, i vart fall inte stöd i den medicinska bevisning som finns i målet.”. De beskriver även i samma dom att ”Den samlade utredningen visar inte att Sekretess A var så berusad att hon behövde straffrättsligt skydd för sin sexuella integritet.”. Vi tolkar detta som att tingsrättens inställning till hennes tillförlitlighet minskar på grund av att hon uppgett sig vara berusad, men att det i rättsintyget inte finns något som talar för det. Vi upplever det som att det är svårare för henne att bli betrodd här på grund av att hennes utsaga inte matchar uppgifterna i hennes rättsintyg.

Övrigt; filmer, bilder m.m.

Denna subkategori innefattar situationer där det fanns annan bevisning som tingsrätten tagit in i sin bedömning. Inom denna kategori kan det som styrker hennes trovärdighet eller tillförlitlighet vara att det fanns en film, som i det kommande exemplet. Vi anser att detta visar en tydlig situation där övrig bevisning blir viktig. Se följande citat:

De övervakningsfilmer som har spelats upp ger också stöd för Sekretess A:s berättelse, där syns bl.a. att hon har de kläder på sig som hon berättat om och att hon kommer till respektive lämnar hytten på det sätt hon uppgett samt att hon träffar fartygsvärdarna.

Här tolkar vi det som att hon blir tilldelad dels en högre trovärdighet men också att bevisningen stödjer tillförlitligheten i utsagan.

Då till exempel en film ska användas som bevisning tolkar vi att det också är viktigt att materialet ser ut på ett visst sätt, som talar för hennes berättelse och gör den trovärdig. Det har visat sig i en dom att det ändå blir problematiskt med bedömningen av materialet, då hon uppgett att det funnits material som inte har hittats under utredningen. Se följande citat:

Avsaknaden av sådant material påverkar dock oundvikligen i viss mån värderingen av de uppgifter som målsäganden har lämnat i målet.

* * *

Det omfattande smygfilmandet i sig och den förföljelse som [Åtalad] utsatt målsäganden för visar på en form av hänsynslöshet och gränslöshet i [Åtalads] beteende som möjligen skulle kunna tala för att han varit kapabel att genomföra gärningar av sådant slag som målsäganden berättat om. Filmerna skulle dock lika gärna kunna anses tala för att han behärskat sin dragning till målsäganden eller inte vågat omsätta denna i fysisk handling.

Det blir här tydligt att avsaknaden av det material som hon uppgett finns, blir betydlig för hennes trovärdighet. Frågan om i vilken grad detta påverkar hennes trovärdighet är svår att tolka, men tingsrätten uttrycker själva att den gör det. Den andra citatet handlar om andra filmer som man hittat i utredningen som tyder på att mannen i fråga har filmat henne m.m. men dessa verkar inte styrka hennes trovärdighet. Vi tolkar det även som att filmerna inte hjälper tillförlitligheten i utsagan på något fördelaktigt sätt, då tingsrätten spekulerar i vad filmerna annars skulle kunna betyda.

5.6 Likheter och skillnader mellan faktorerna och idealtyperna

Nedan analyseras och diskuteras ovanstående resultat i relation till teorin om det ideala offret samt beskrivningarna av det medskyldiga, det passiva och det motsträviga offret.

Idealt offer

Resultaten visar att faktorer gällande offrets fysiska kapacitet inte har betydelse för offrets trovärdighet (Christies (1986, s. 19) punkt om att offret ska vara svagt). Att offret är involverat i en respektabel aktivitet (Christies (ibid.) andra punkt) kan ses ha vissa likheter, då till exempel en person som har varit ”flörtig” innan händelsen minskar hennes trovärdighet. Att ha flörtat innan skulle kunna tolkas som att personen inte befunnit sig i en respektabel aktivitet. Detta tolkar vi minskar hennes offerstatus enligt Christies teori. Offret som sagt nej på ett tydligt sätt, har således redogjort för att hon faktiskt befunnit sig i en respektabel aktivitet (en aktivitet där sex inte är aktuellt). Detta gör henne mer trovärdig enligt vårt resultat och skulle kunna tolkas som att hon får en högre offerstatus genom att hon befann sig i en respektabel aktivitet.

Att offret är på väg till en respektabel plats när brottet inträffar är en punkt i Christies (1986, s. 19) teori som ökar offrets offerstatus. Denna punkt tolkar vi i vårt fall endast höra till överfallsvåldtäkter då hon är *på väg* till en plats vilket utesluter alla andra våldtäkter som sker inomhus. Resultatet visar inte att vart offret var på väg har en betydelse för om hon ses

trovärdig eller inte. Eftersom vi inte tagit hänsyn till gärningsmannens attribut i studien har vi inte heller möjlighet att avgöra om detta har betydelse för offrets trovärdighet (Christies (ibid.) punkt om att gärningspersonen ska vara stor och ond).

Att offrets relation till den åtalade, vilket också är en punkt i Christies (1986, s. 19) teori, påverkar hennes trovärdighet ser vi inte som någon uppenbar faktor i vårt resultat. Däremot ser vi att detta kan ses utifrån ett mer övergripande plan. När vi läst domar där offret inte haft en relation till gärningspersonen har vi upplevt att tingsrätten enklare sett offret som trovärdigt. Vi tolkar det som att offret knappt behövt förklara att hon inte samtyckt till samlag, utan tingsrätten har antagit att hon inte gått med på det. I de domar där offret känt den åtalade vid händelsen har vi upplevt att offrets trovärdighet ifrågasätts mer och att tingsrätten sett mer skeptiskt på händelsen i fråga om offret verkligen ville eller inte. Detta skulle därmed kunna kopplas till Christies teori, då ett våldtäktsoffer som inte känner gärningsmannen enklare blir betrodd vilket då ökar hennes offerstatus. Dock är detta endast generella tankar och uppfattningar vi har fått genom helheten i domarna, men kan inte tydligt kopplas till resultatet. Däremot ser vi inte denna reflektion som oviktig då vi menar att det är viktigt att även försöka tolka och förstå det som inte nämns explicit i texten i och med vår hermeneutiska utgångspunkt.

Vi ser att det var relativt svårt att se uppenbara likheter och skillnader mellan de egenskaper Christie beskriver gällande det ideala brottsoffret och vilka faktorer som vi tolkar har en betydelse för ett brottsoffers trovärdighet och tillförlitlighet. Vi menar att Christie har en ganska snäv bild av vad ett idealt brottsoffer är vilket gör att vi har svårt att jämföra detta med verkligheten och de faktorer vi fått fram gällande trovärdighet och tillförlitlighet. Christie (1986, s. 27) beskriver även att ett verkligt brottsoffer i de allra flesta fall inte har de egenskaper han beskriver utan att detta endast är en bild av hur samhället ser på ett idealt offer. Att det är svårt att koppla vissa faktorer anser vi skulle kunna bero på att Christies teori förklaras på en mer samhällsnivå medans denna studie syftar till att undersöka fall på en mikronivå. Vi menar att teorin om det ideala brottsoffret inte har möjlighet i samma utsträckning att förklara synen på brottsoffret utifrån en individnivå.

Medskyldigt offer

Lindgren (et. al. 2001, s. 33) diskuterar att alkohol kan ha en inverkan på uppfattningen om huruvida ett brottsoffer är medskyldigt till händelsen eller ej och att detta kan resultera i att offer även i rätten blir påverkade av detta. Vi tolkar det som att vissa delar av resultatet tyder på att så är fallet. Trots att tillägget om att vara i en särskilt utsatt situation numer är en del i lagstiftningen och som vi tolkar ämnar till att förbättra våldtäktsoffers position, vill vi ändå belysa att det fortfarande finns situationer där hon blir ifrågasatt på grund av sin berusning. Vi tycker oss också kunna se möjligheten att tolka hennes sexuella beteende som något tingsrätterna i vissa fall ifrågasätter. Trots att tingsrätten inte rakt ut menar att det handlar om provokation, ser vi tendenser till detta som skulle kunna tyda på det. Att hon tidigare under kvällen haft frivilligt samlag eller att hon gett sexuella inviter, tolkar vi är en faktor som minskar offrets trovärdighet. Detta kan enligt Lindgrens et. al. (ibid.) beskrivning av det medskyldiga offret leda till att offret inte får den offerstatus som det som de kvinnor som inte betett sig på liknande sätt får.

Passivt offer

Tingsrätten lägger i vissa fall vikt i hur offret betett sig under själva händelsen, där motsägelser i hennes berättelse påverkar hennes trovärdighet. Det kan då till exempel handla om att hon betett sig passivt, där hon inte aktivt ropat på hjälp. Tingsrätten verkar då utgå från att det är den naturliga reaktionen och att det är underligt att hon inte reagerat på detta sätt. För vissa handlar det då om att reagera passivt eller att avskärma sig från situationen (Lindgren et. al. 2001, s. 33). Här blir det svårt för offret att agera på "rätt" sätt, då offret ska vara fysiskt underlägsen gärningsmannen men samtidigt får hon inte heller vara för passiv för då blir hennes trovärdighet ifrågasatt (ibid., s. 34). Vi anser att detta stämmer väl överens med vissa av de resultat vi fått genom denna studie, där hennes passivitet visar sig minska hennes trovärdighet i motsägelser som att inte ha ropat på hjälp eller att hon frivilligt följt med den man som utsatt henne för brottet.

Motsträvt offer

Att ett offer vill anmäla, att hon står fast vid sin berättelse och att hon dessutom har ett rättsintyg för att styrka de skador hon fått är det som polis och åklagare gärna vill se (Lindgren et. al. 2001, s. 34). Vi ser även tendenser till detta i vårt resultat. Det blir enklare för ett offer att få en högre trovärdighet om hon har berättat sin historia konsekvent från det

första polisförhöret fram till huvudförhandlingen. Att hon minns mindre detaljer fel lägger tingsrätten oftast inte så stor vikt vid, men att hon har ändrat sin berättelse från tidigare förhör verkar tingsrätten ha svårt att bortse från i vissa fall. Vi tolkar det även som att hennes osäkerhet kring att anmäla händelsen kan få konsekvenser för hennes trovärdighet enligt tingsrätten. Detta kan bli problematiskt för offret då detta kan leda till att hon blir bemött med skepsis (ibid., s. 35).

6. Diskussion

6.1 Slutsatser

Gällande vår första forskningsfråga har vi funnit att det förekommer ett antal gemensamma faktorer som tingsrätten väljer att ha med i sina bedömningar av ett offers trovärdighet och tillförlitlighet. Dessa gemensamma faktorer är de huvudkategorier och subkategorier som tas upp i resultatdelen. Dessa är alltså vittnesutsagor, offrets beteende före, under och efter händelsen samt teknisk bevisning, som berör subkategorierna konsistens i utsaga, matchande vittnesuppgifter, sexuellt beteende, motsägelser, berusning, psykiskt mående, kontakt med andra, lämnat platsen, rättsintyg och övrig bevisning. Vi har inte bara valt att nämna vilka faktorer som vi ser berörs i tingsrättens bedömning av trovärdighet och tillförlitlighet, utan vi har även beskrivit på vilket sätt vi ser att de har en betydelse. Resultatet visar (1) att vissa faktorer både kan minska och öka trovärdigheten och tillförlitligheten hos ett offer. Ett exempel på detta är då ett visst beteende ökar trovärdigheten hos ett offer och när ett offer inte betett sig på det sättet minskar trovärdigheten. (2) Vi har även funnit att vissa faktorer endast ökar offers trovärdighet och tillförlitlighet men att de inte nödvändigtvis minskar den om den inte uppstår. (3) Vi drar även slutsatsen att bedömningarna av dessa faktorer kan se väldigt olika ut från fall till fall där till exempel ett och samma beteende kan värderas olika i frågan om trovärdighet och tillförlitlighet.

Gällande vår andra forskningsfråga har vi funnit att det i vissa delar går att se likheter mellan de faktorer som framkommit i vårt resultat och idealtyperna. Faktorer som till exempel offrets sexuella beteende innan händelsen, offrets vittnesutsaga och motsägelser kan i en del fall relateras till de olika idealtyperna. Dessa faktorer skulle kunna tala för att ett offer antingen får en högre eller lägre offerstatus. Vi fann även att flera av kategorierna var svåra att relatera till dessa idealtyper. Vi tolkar helheten som att de faktorer som går att koppla till idealtyperna

handlar mer om trovärdighet hos offret, medan de som var svårare att koppla hör mer till tillförlitlighet. Däremot ser vi även att vissa faktorer som ökar respektive minskar offrets trovärdighet inte går att relatera till idealtyperna. Våra viktigaste slutsatser utifrån detta är (1) att faktorer som vi tolkar minskar ett brottsoffers trovärdighet kan även bidra till att offret får en lägre offerstatus i teorin. (2) Vi ser att en faktor även kan bidra till att offrets status ökar i teorin. (3) Flera av faktorerna kan inte relateras till idealtyperna.

Reflektioner

Tolkningarna i analysen är enligt oss i vissa fall självklara där det i domen uttryckligen står att en faktor minskar eller ökar offrets trovärdighet och/eller tillförlitlighet. Dock fanns det många fall där detta inte stod uttryckligen men att vi tolkade detta i sammanhanget. I och med vårt hermeneutiska synsätt ser vi dessa tolkningar som nödvändiga för att ha möjlighet att studera innehållet i texten. Däremot menar vi inte att vi kan göra vilka tolkningar som helst, utan vi har hela tiden försökt tolka det ur den kontext den är skapad i vilket också ses som viktigt inom hermeneutiken. Vi har hela tiden försökt att tolka ur olika aspekter så att vi inte endast ska tolka så att det passar kategorierna i vår kodningsram till exempel. Vi har även försökt att vara så tydliga som möjligt i resultatdelen för att våra tolkningsresonemang ska kunna förstås.

Vi uppfattade genom att läsa domarna att tingsrätten inte alltid verkar skilja på trovärdighet och tillförlitlighet. I vissa sammanhang nämner de begreppen så som vi tolkar dem medan i andra fall så beskrivs det att till exempel offrets trovärdighet ökar i ett sammanhang där vi ser detta som något som hör till tillförlitlighet. I det senare fallet har vi valt att beakta vad tingsrätten väljer för ord samt reflektera noga över detta. Vi har dock valt att beskriva vår egen tolkning av situationen där vi utgått från vår definition av begreppen. Att tingsrätten har svårt att skilja på dessa begrepp är även något Christianson & Ehrenkronas (2011, s. 33) beskriver i och med deras studie. Sutorius (2014, s. 118) menar även att dessa begrepp faktiskt är svåra att skilja på i vissa fall vilket vi också upplevt genom att läsa domarna. I flera fall har vi även tolkat det som att ett sammanhang kan öka eller minska både trovärdigheten och tillförlitligheten. Vi menar att detta skulle kunna förklaras av Christianson & Ehrenkronas (2011, s. 33) slutsats om att trovärdighet i sig också kan påverka tillförlitligheten.

Vi vill här belysa att det inte var vårt syfte att bedöma de rättsliga och juridiska delarna i domarna. Syftet var att analysera domarna mer ur ett brottsofferperspektiv och studera fenomen som blir intressanta ur det aktuella perspektivet. Vi är inte jurister men förstår vikten av att det behöver ställas utom rimligt tvivel att den åtalade är skyldig till gärningen i fråga. Det blir istället viktigt att problematisera resultaten utifrån offrets position i rätten då vi anser att den är central och viktig för bedömningen i denna typ av brott.

6.2 Att vara objektiv

Ett område som blir problematiskt när det gäller bland annat trovärdighet och tillförlitlighet är myten om att människan kan vara objektiv; i fråga om att kunna se objektivt på en situation (Christianson & Ehrenkrona 2011, s. 45). I brottmål där rubriceringen är våldtäkt handlar det som nämnts tidigare ofta om ord-mot-ord situationer där vittnesmål från såväl målsägande, åtalad och övriga vittnen spelar stor roll. Detta blir speciellt centralt om det inte finns någon övrig stödbevisning som till exempel rättsintyg.

Christianson och Ehrenkrona (2011, s. 45) går i sin bok igenom många olika typer av brister i människans möjligheter att vara objektiv, vilket vi väljer att inte redogöra för på något djupare plan här. Vi vill dock lyfta detta som en intressant aspekt och som vi anser bör reflekteras över. Vuxna människor klarar normalt sett att ta andras perspektiv, men det blir trots det svårt att göra detta praktiskt (ibid., s. 58). Människor tror gärna att den verklighet som en själv uppfattar den, är så verkligheten faktiskt ser ut, samt att det är så alla andra ser den (ibid.). När ny information tillkommer, som ändrar den egna förmodade objektiva uppfattningen, är det inte säkert att den godtas på grund av att en själv redan vet hur det är. Vi anser oss ha sett detta i flera domar, men tydligt blir det i den dom där tingsrätten i sin bedömning skriver att de ”är minst sagt tveksam till om ett samlag kan genomföras på detta sätt, vilket även ifrågasatts av försvaret, dvs. med trosor och byxor neddragna till knäna”. Vi ser denna bedömning av tingsrätten som ett tydligt exempel på där de inte förhåller sig objektiv i frågan. Deras uttalande är istället mer baserat på deras egen uppfattning om hur ett samlag kan genomföras och de är inte öppna för den nya informationen om hur detta kan gå till.

6.3 Tingsrättens föreställningar

Vi ser att tingsrätten i flera fall bedömer offrets trovärdighet genom att använda sina egna föreställningar och eventuella fördomar om hur ett våldtäktsoffer ska reagera vid en våldtäkt. Att tingsrätten väljer att lägga sin bedömning i till exempel offrets beteende efter händelsen är inte bara något vi funnit i vårt resultat. Detta är även något som uttrycks i flera av domarna vilket kan värderas i frågan om trovärdighet där tingsrätten själv refererar till Nytt juridiskt arkiv (NJA): ”En alltigenom trovärdig utsaga från målsäganden kan i förening med vad som i övrigt har framkommit i målet, t.ex. om målsägandens beteende efter händelsen, vara tillräckligt för en fällande dom (jfr bl.a. NJA 2009 s. 447)”. Vårt resultat visar att offer som gråter och berättar händelsen för andra ses som mer trovärdiga medan personer som inte gråter och inte berättar händelsen för någon direkt kan minska hennes trovärdighet. Alltså ser vi här att tingsrätten väljer att bedöma trovärdighet i förhållande till sina egna föreställningar och fördomar, vilket då är att ett offer ska gråta efter att hon blivit utsatt för en våldtäkt.

Vi menar att om det ska vara möjligt att uttyda offrets trovärdighet genom beteende efter händelsen måste vi även veta hur faktiska våldtäktsoffer faktiskt agerar efter gärningen. Som tidigare nämnt visar forskning att det inte finns ett sätt att agera på efter en våldtäkt utan olika personer reagerar på olika sätt. Genom att tingsrätten då väljer att döma efter hur de tror att ett offer ska agera anser vi är problematiskt och inte alls rättssäkert. Detta betyder att ett offer som inte gråtit inte blir trodd samtidigt som att personer som gråter som eventuellt inte talar sanning blir trodda.

Dessa föreställningar som vi anser att tingsrätten har om offren ser vi kan ha en koppling till det genussystem och genuskontrakt Hirdman beskriver. Vi menar att det inte bara behöver ses som en slump att tingsrätten just ser att offer som gråter ses som mer trovärdiga eller att offren som tidigare flörtat med den åtalade innan gärningen ses som mindre trovärdiga. Vi menar att detta kan ses utifrån ett genusperspektiv där dessa föreställningar är skapad i det genussystem Hirdman beskriver. Föreställningarna kan således grunda sig i att det finns olika uppfattningar i och med genuskontraktet, att kvinnan ska agera emotionellt vid en traumatisk händelse eller att hon ses som mer skyldig i det som hänt på grund av att hon innan gett sexuella inviter. Detta nämner även Wessel et. al. (2006, s. 221-222) där de menar att de stereotypiska föreställningar som förekommer i rättsväsendet kan ses ur ett genusperspektiv vilket då tyder på att det finns en föreställning om hur en kvinna ska agera.

Vi anser alltså att tingsrättens föreställningar kan leda till kvinnan i vissa fall riskerar att bli misstrodd för att hon inte betett sig som en kvinna förväntas bete sig eller att hon betett sig på ett sätt som gör att hon kan ses som medskyldig. Vi menar att kvinnan inte bara blir lidande av att lagen är en manlig definition som Sutorius beskriver, där vi tolkar det som att lagen inte täcker det ”osynliga” maktutövandet män har över kvinnor. Enligt lagen täcker till exempel inte de fall då kvinnan inte vågat säga nej utan att han egentligen har hotat henne, om hon inte är utsatt i en särskild situation (se definition av lagen i avsnitt Inledning). Att då tingsrätten grundar sina bedömningar av offrets trovärdighet i sina egna föreställningar anser vi kan leda till en ytterligare kränkning mot kvinnan som går utöver lagens definition av vad våldtäkt är. Det räcker alltså inte att lagen är formad på så sätt att alla former av våldtäkt rent juridiskt inte räknas som våldtäkt, utan en person som enligt lagens definition har blivit våldtagen måste även leva upp till tingsrättens förväntningar för att hon ska kunna få upprättelse.

Vi vill dock framföra denna diskussion med viss reservation. Som vårt resultat visar värderar inte alltid tingsrätten trovärdighet genom sina egna föreställningar. Det visar sig också att i vissa fall har tingsrätten förståelse för hur offret har agerat trots att detta går emot deras föreställningar. Vi vill även poängtera att tingsrättens bedömningar ofta väger mellan fler faktorer och betyder inte att om offret agerat på ett sätt som tingsrätten inte förväntar sig att ett offer bör göra behöver detta inte leda till att hennes trovärdighet ses som lägre i sin helhet.

6.4 Begränsningar

Vi anser att det finns vissa begränsningar med denna studie. Det finns en del tidigare forskning om hur rätten ser på vittnens trovärdighet i rätten vilket ofta grundar sig i hur offret uppför sig under vittnesmålet (se avsnitt Tidigare forskning). Däremot är just detta något som vi inte har kunnat undersöka i denna studie. Det uttrycks inte i domarna hur till exempel kroppsspråk påverkar hennes trovärdighet utan handlar mer om saker offret har gjort. Vi menar att det troligen sker en process under rättegångstillfället där tingsrätten även bedömer sådana faktorer, medvetet eller omedvetet vilket även forskning pekar på. Detta är alltså något som vi inte har möjlighet att studera då vi inte får delta i våldtäktsrättegångar eller att dessa typer av värderingar inte nämns i domarna. Det vi däremot kan se som tingsrätten beskriver i domarna är på vilket sätt offret beskriver händelsen, där en logisk och detaljrik berättelse ökar offrets trovärdighet. Detta är något som stämmer överens både med den forskning Boccaccini och Christianson och Ehrenkrona beskriver.

Genom att vi utgår från hermeneutiken ser vi att det är viktigt att tolka utifrån den kontext materialet skapad i. Utöver ovanstående begränsning ser vi även att vår analys och vårt resultat är beroende av den person som har skrivit domen i och med hur den uttrycker sig i domen. Eftersom vi inte har någon insyn i vilka direktiv en person som skriver ihop en dom, vet vi inte heller hur mycket som filtreras. Alltså menar vi att det skulle kunna finnas fler faktorer att titta på gällande trovärdighet och tillförlitlighet men att dessa möjligen inte går att uttyda genom att läsa just en dom. Däremot anser vi inte att vi inte besvarar vår forskningsfråga, då vi vill ha reda på vilka huvudsakliga faktorer som *framkommer* vid bedömningen av trovärdighet och tillförlitlighet. Detta gör alltså att det finns en viss reservation för att andra eventuella påverkansfaktorer som inte syns eller förmedlas i domen inte nödvändigtvis betyder att vi inte besvarat vår frågeställning.

Vår valda metod kvalitativ innehållsanalys menar vi också kan begränsa och påverka vårt resultat till viss del. Genom att vi använt oss av en kodningsram som inte ska ändras under analysens gång betyder det att andra relevanta faktorer som inte innan fanns med i kodningsramen inte kom med i resultatet. Dock var dessa faktorer få i vårt fall. Vi kan inte heller veta om domarna vi använt oss i vårt material är ett representativt urval. Risken finns att resultatet skulle sett annorlunda ut om vi använt oss av de domar som inte var med i analysen. Vi har inte heller möjlighet att uttala oss om hur dessa resultat är representativa i andra tingsrätter utöver de två vi har valt att samla materialet ifrån. Denna studie beskriver inte heller förhållandet mellan tingsrätterna, om till exempel en faktor värderas olika i jämförelse mellan tingsrätterna.

6.5 Inför framtida forskning

Vi anser att resultatet i studien är berikande och kan ge en mer djupgående kunskap om vilka faktorer som framkommer i tingsrätters bedömningar av trovärdighet och tillförlitlighet hos våldtäktsoffer. Vi anser däremot att detta resultat inte går att generaliseras, framför allt på grund av att vi endast har valt domar från två tingsrätter. Hur trovärdighet värderas inom tingsrätter menar vi eventuellt skulle kunna se olika ut på olika ställen. Vi anser att det skulle vara intressant att undersöka om andra tingsrätter hade värderat samma faktorer på liknande sätt som vi har kommit fram till i denna studie eller om det förekommer skillnader vid andra tingsrätter i Sverige. Genom att läsa dessa domar har vi även uppfattat att det finns massor med annat som vi ser intressant som skulle kunna studeras genom att ha ett annat syfte eller

metod. Vi anser att det skulle vara intressant att se detta mer från ett genusperspektiv där till exempel diskursmetod används för att se hur både den åtalade, målsäganden och tingsrätten konstruerar genus.

Litteraturförteckning

Anttila, I (1986). From Crime Policy to Victim Policy. I Fattah, E. A. (Red.). *From Crime Policy to Victim Policy: Reorienting the Justice System*. (s. 237-245). Hampshire: The Macmillan Press Ltd.

Boccaccini, M. (2002). What Do We Really Know about Witness Preparation?. *Behavioral Sciences & the Law*, 20(1/2), 161-189. doi: 10.1002/bsl.472

Brottsförebyggande rådet. (2005). *Våldtäkt: en kartläggning av polisanmälda våldtäkter*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Hämtad 170502 från https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800012829/2005_07_valdtakt_kartlaggning.pdf

Brottsförebyggande rådet (2007). *Brottsoffer: perspektiv på det brottsförebyggande arbetet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet information och förlag. Hämtad 2017-05-10 från https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180009994/1371914725686/2007_ideskrift_15_brottsoffer.pdf

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Christie, N. (1986). The Ideal Victim. I Fattah, E. A. (Red.). *From Crime Policy to Victim Policy: Reorienting the Justice System*. (s. 17-30). Hampshire: The Macmillan Press Ltd.

Dinos, S., Burrowes, N., Hammond, K., & Cunliffe, C. (2014). A systematic review of juries' assessment of rape victims: Do rape myths impact on juror decision-making?. *International Journal of Law, Crime & Justice*, 43(1), 36-49. doi: 10.1016/j.ijlcj.2014.07.001

Ellison, L., & Munro, V. E. (2009). REACTING TO RAPE: Exploring Mock Jurors' Assessments of Complainant Credibility. *British Journal Of Criminology*, 49(2), 202-219. doi:10.1093/bjc/azn077

Garner, B.A. & Black, H.C. (Red.) (2009). Layman. *Black's law dictionary*. St. Paul, Minn.: West.

Grände, J. (2005). *"Jag kallade det aldrig för våldtäkt": att möta våldtagna kvinnor*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS).

- Hirdman, Y., (1988). Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 9(3), s. 49-63. Hämtad 2017-05-16 från <http://ub016045.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/viewFile/1490/1303>
- Larsson, S. (2004). "Fina flickor" kan inte våldtas. I Granström, G. (Red.). *Den onda cirkeln: om brottsoffer, genus och rätten*. (s. 131-173). Uppsala: Uppsala Publ. House.
- Leclerc, B., Chiu, Y-N., Cale, J., & Cook, A. (2016). Sexual Violence Against Women Through the Lens of Environmental Criminology: Toward the Accumulation of Evidence-based Knowledge and Crime Prevention. *European Journal on Criminal Policy & Research*, 22(4), 593-617. doi: 10.1007/s10610-015-9300-z
- Lindgren, M., Pettersson, K-Å. & Hägglund, B. (2001). *Brottsoffer: Från teori till praktik*. Stockholm: Jure CLN AB.
- Martinger, S. (2013). Nämndemän. *Norstedts Juridiska Ordbok: juridik från A till Ö*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Menaker, T., & Cramer, R. (2012). The Victim as Witness: Strategies for Increasing Credibility Among Rape Victim-Witnesses in Court. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 12(5), 424-438. doi: 10.1080/15228932.2012.713829
- Pickel, K., & Gentry, R. (2017). Mock jurors' expectations regarding the psychological harm experienced by rape victims as a function of rape prototypicality. *Psychology, crime & law*, 23(3), 254-273. doi: 10.1080/1068316X.2016.1239101
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Los Angeles: SAGE.
- SFS (1964:166). Rättegångsbalken 20 kap. Om rätt till åtal och om målsägande. Stockholm: Justitiedepartementet. Hämtad 2017-05-22 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rattengangsbalk-1942740_sfs-1942-740
- SFS (2013:365). Brottsbalken 6 kap. Om sexualbrott. Stockholm: Justitiedepartementet. Hämtad 2017-05-22 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700
- Soanes, C. (Red.). (2003). Mock. *Compact Oxford English dictionary of current English*. Oxford: Oxford University Press.
- Sutorius, H., (2014). *Bevisprövning vid sexualbrott*. Stockholm: Norstedts Juridik

Wessel, E., Drevland, G., Eilertsen, D., & Magnussen, S. (2006). Credibility of the Emotional Witness: A Study of Ratings by Court Judges. *Law & Human Behavior. Springer Science & Business Media B.V.*, 30(2), 221-230. doi: 10.1007/s10979-006-9024-1

Woodhams, J., Hollin, C., Bull, R., Cooke, C. (2011). Behavior displayed by female victims during rapes committed by lone and multiple perpetrators. *Psychology, public policy and law*, 18(3), 415-452. doi: 10.1037/a0026134

Ödman, P-J. (2017). *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

Bilaga 1.

Utvalda meningar och parafraaser

Detta är de parafraaser och meningar vi valde ut då vi skapade kodningsramen.

Domar	Trovärdigt/tillförlitligt	Icke trovärdigt/tillförlitligt
Dom 1	<ul style="list-style-type: none">- Detaljrik sammanhängande berättelse, något oklar i vissa delar med ses ändå som trovärdigt- Berättat händelsen för fler människor på liknande sätt	<ul style="list-style-type: none">- Gick själv med honom då hon innan sagt att hon ville undvika att vara ensam med honom- Beteende innan, gett sexuella inviter till en annan kollega
Dom 2	<ul style="list-style-type: none">- Detaljerad och sammanhängande berättelse- Teknisk bevisning att hon varit ledsen och behov av hjälp- Samtal panikslagen- Okänt vittne vittnar om att hon varit ledsen och att hon sa att hon blivit våldtagen- Övervakningskameror stämmer med hennes berättelse efter händelsen- Vittne skärrad och ledsen dagen efter- Sms-konversation som tyder på att det hänt något under natten	<ul style="list-style-type: none">-

Domar	Trovärdigt/tillförlitligt	Icke trovärdigt/tillförlitligt
Dom 3	<ul style="list-style-type: none"> - Detaljrik och sammanhängande berättelse - Berättat det på samma sätt till fler - Lämnat hastigt platsen hastigt - Vittne vittnar om att hon varit ledsen och chockad - Teknisk bevisning ledsen och upprörd (sms och samtal) - Undersökning gyn viss teknisk bevisning - Icke motsägelser - Berusad, men inte så pass mycket så hon inte vet vad hon har gjort - Yrkesmässig relation, ej sexuell, inte känt varandra länge, tycker inte om honom som person – ej anledning till att vilja göra det frivilligt 	-
Dom 4	<ul style="list-style-type: none"> - Rättsintyg tyder på att det skett utan vilja - Vittnen efter händelsen vittnar om att hon varit berusad och sagt att de höll i henne 	- Berusad
Dom 5	- Berättelse klar och tydlig, fri från överdrifter.	<ul style="list-style-type: none"> - Berättelse till viss del otydlig, då hon är kär i killen och inte vet vad som är våldtäkt. - Har stannat kvar trots tidigare försök. - Beteende efteråt utan närmare motivering (tidigare i domen står det om att offret ville skydda den åtalade genom att inte anmäla, inte själv vetat om det är våldtäkt)

Bilaga 2.

Kodningsram

Huvudkategori	Subkategori	Subkategori	Subkategori
Vittnesutsagor	Konsistens i offrets utsaga	Matchande vittnesuppgifter	
Offrets beteende innan händelsen	Sexuellt beteende		
Offrets beteende under händelsen	Motsägelser	Berusning	
Offrets beteende efter händelsen	Psykiskt mående efter händelsen	Kontaktat andra	Lämnat platsen
Teknisk bevisning	Rättsintyg	Övrigt: filmer, bilder m.m.	

Bilaga 3.

Litteratursökning till avsnitt Tidigare forskning

Första sökningen gjordes i Soc Index där vi sökte på *rape victim in court*, valde peer reviewed och valde mellan åren 2005-2017 med anledning att vi ville ha nyare forskning. Vi fick 85 träffar och vi började därefter titta på titlarna och läsa sammanfattningar för att utgöra vilka som skulle kunna vara relevanta för vår studie. Vi fann ”Credibility of the Emotional Witness: A Study of Ratings by Court Judges” av Wessel, Drevland, Eilertsen och Magnussen. Vi sökte även på *rape victim in court* i Web of Science mellan åren 2005-2017 och fick då 103 träffar. Utöver de artiklar vi redan funnit i Soc Index hittade vi inget som vi anser passar vår studie. Inte heller då vi gjorde samma sökning i Google Scholar.

Artikeln “What do we really know about witness preparation?” av Boccaccini fann vi genom ”The victim as a Witness: Strategies for Credibility Among Rape Victim-Witnesses in Court” av Menaker och Cramer som användes i inledningen, där författaren till denna artikel refererade vid flera tillfällen till Boccaccini (artikeln av Mekaker och Cramer fann vi genom artikelsök i Soc Index).

Vi har även sökt *credibility victim court* i Soc Index, peer reviewed mellan åren där vi fick 56 träffar. Samma sökning i Web of Science gav 49 träffar. Ingen av sökningarna gav oss någon relevant artikel.

Vi sökte även på *rape myths*, peer reviewed, mellan år 2005-2017 i Soc Index och fick fram 179 träffar. Där hittade vi artikeln ”A systematic review of juries' assessment of rape victims: Do rape myths impact on juror decision-making?” av Dinos, Burrowes, Hammond och Cunliffe som vi ansåg vara relevant för vår studie.

Vi sökte på *reaction to rape* på både Soc index (peer reviewed, mellan 2005-2017 gav 93 träffar) och Web of Science (2005-2017 gav 51 träffar). Ingen av dessa var utan intresse. Sökte sedan *reacting to rape* i Soc Index mellan år 2005-2017 där vi fann artikeln ”Reacting to rape: Exploring Mock Jurors' Assessments of Complainant Credibility” av Ellison och Munro. Vi sökte även på *rape victim reaction* i Google Scholar och hittade artikeln “Behaviour displayed by female victims during rapes committed by lone and multiple perpetrators” av Woodhams, Hollin, Bull och Cooke. För att få full text sökte vi i Web of

Science där vi kunde få tag på hela artikeln och även försäkra att den var peer reviewed. Vi har även sökt i SwePub på dessa ord på svenska men fann inget som var relevant för vår studie.

Vi har även sökt på "reliability court" på Soc Index, peer reviewed mellan år 2005-2017 där vi fick 75 träffar men fann ingen relevant artikel. Vi sökte även på detta i Web of science men fann ingen relevant artikel. Flera sökningar som reliability victim, reliability witness mm. har gjorts men vi fann inget som verkade relevant för vår studie.